

הליכות שדה

גליון מס' 189

אדר תשע"ה

יו"ל ע"י

המכון לחקר החקלאות עפ"י התורה

המכון לחקר החקלאות עפ"י התורה

משרדים: ת.ד. 155 יד בנימין 76812

טל: 08-8594099

המחלקה ההלכתית: רח' המלמד 1 הר

נוף, ירושלים טל: 02-6488888

המחלקה המדעית: מכון וולקני

ת.ד. 6 בית דגן 50525

טל: 08-9683349

חוות גידול ונסיונות: שערי אברהם

צומת "ראם" (מסמיה)

כתובת:

מערכת "הליכות שדה"

מכון לחקר החקלאות עפ"י התורה

ת.ד. 155 יד בנימין מיקוד 76812

טל: 08-8594099 פקס: 08-8592737

כתובת בירושלים:

בית מדרש גבוה להלכה בהתישבות החקלאית

רח' המלמד 1 ת.ד. 34057 ירושלים 91340.

טל: 02-6488888, פקס 02-6522010

דוא"ל: bhl@bhl.org.il

העורך: הרב א. שלנגר

בסיוע: המועצה האזורית נחל שורק,

משרד המדע מינהל התרבות.

* * *

המאמרים הם על דעת כותביהם בלבד פרט

ל"חוזר ההלכתי" שמבטא את עמדת המכון.

אין המערכת אחראית לתוכן המודעות ולסגנון

נן ואין בפירסומן הסכמה על כשרות המוצרים.

* * *

נא לשמור על הגליונות מפני דברי תורה

שבהם.

בית מדרש גבוה להלכה בהתישבות החקלאית

מיסודו של

הרה"ג הרב **קלמן כהנא** זצ"ל

בראשות

הרה"ג הרב **יוסף אפרתי** שליט"א

• מכון ללימודי מצוות התלויות בארץ

ע"ש ר' חיים קהן ז"ל.

• קרן לחילול מעשר שני (קרן המעשרות)

• כולל "קנין אברהם" ע"ש ה"ר אברהם הררי ז"ל

• כולל "מאור יצחק" ע"ש ר' יעקב יצחק בודנר ז"ל

• כולל "נאות אריה" ע"ש הגה"צ ארי' לוי זצ"ל

• כולל יום שישי - אור אברהם

• כולל "דרכי איש"

רשת כוללי ערב

"אהל אברהם ומשה" - רמת שלמה

"אהל שרה" - הר נוף

"בית אברהם" - הר נוף

"בית יאראי קאטץ" - קרית יערים

"בית מאיר ומרדכי" - ביתר

"דעת משה" - בית שמש

"זכרון נתן ואהרן" - ארזי הבירה

"משכן רותם" - קרית ספר

"משנת משה" - אחוזת ברכפלד

"צמד לציון" - רמות א'

"שם משמעון" - מרכז י-ם

תוכן הענינים

5..... בענין היתר מלאכות דרבנן בגינות נוי
הרב יוסף אפרתי

9..... בענין אמירה לנכרי לעבוד בקרקע של ישראל בשביעית
הגאון רבי דוד יוסף

17..... ראש השנה של שביעית לאילנות
הרב פינחס וקנין

23..... איסור סחורה ולפני עור בחלוקה שכונתית של פירות שביעית
הרב חנוך אלבק

בענין היתר מלאכות דרבנן בגינות נוי

הרה"ג י. אפרתי - ראש בית המדרש

בדבר השאלה אם מותר בשנת השמיטה לבצע מלאכות בגינות נוי וכדו' כדי למנוע הפסד ביופי הצמחים, כמו שהותרו מלאכות למניעת הפסד עצי מאכל והפירות. ובקשת לברר דעת מרן רבינו הגריש"א זצוק"ל בענין זה.

הנה כתב הרמב"ם (פ"א משמו"י ה"י) בענין היתר השקאה בבית השלחין "ומפני מה התירו כל אלו, שאם לא ישקה תעשה הארץ מלחה וימות כל עץ שבה". והחזו"א (בסי' כא סקי"ז) כתב "ולכן במקום הפסד שימות כל עץ או שיפסדו כל הפירות יש לסמוך להקל בכל אלו", דהיינו בכל המלאכות דרבנן הבאות להציל מהפסד כפי המבואר שם בדבריו.

ובסדר השביעית לר"ז שפירא (סי' יג) כתב להתיר עבודות גם אם ההפסד הוא ב"רוב הפירות".

והנה היה מקום לומר כי הפסד חשיב רק אם בהעדר עשיית המלאכה יגרם נזק כספי, אולם כבר כתב בשו"ת המב"ט (ח"ב סו"ס סד) בענין עשבי בושם "ולענין השקאת ירקות ועשבים כמו חבצלת השרון ודומיהן" דמותר להשקותן במקום פסידא, "ולא שני לן בין פסידא רבה לפסידא זוטא, דכל מה שיפסד אם לא ישקנו הוה פסידא, דהא לא חילקו בין פסידא דירקות דהוה דבר מועט לפסידת אילנות דהוה הפסד מרובה, דכיון דיפסד הכל אם לא ישקה לא מפליגין ביניהו". הרי דענין ההפסד חשיב כל שנפסד הגידול מיעודו. אמנם יש מקום לדון בדבר העומד לנוי שאינו מאכל או הכרח אחר לאדם האם יש בזה משום היתר מלאכה דרבנן במקום פסידא. ואכן מרן רבינו בתחילה (כפי הרשום אצלי בתשמ"ז) היה סבור שאין להתיר מלאכות למניעת הפסד בגינות נוי, משום דעצים ושיחים ופרחים העומדים לנוי, שינזקו אם לא יעבדו בהם, ואפילו בנזק ניכר, אין זה חשוב הפסד להתיר מלאכות דרבנן.

ובשנת תשנ"ג הובא קמיה רבינו מסקנת מרן החזו"א המובאת בסדר השביעית (הנז"ל שהוציא ר"ז שפירא) שכתב "גם בגינות נוי ופרחים המתקיימים משנה לשנה מותר להשקותם ולעבדם כדי קיומם כמו שנתבאר כלל יג", ומבואר דהתיר החזו"א מלאכות בגינות נוי למניעת הפסד. ואמר מרן רבינו זצוק"ל שבהתאם להכרעת מרן החזו"א גם הפסד של נוי חשיב הפסד להתיר מלאכה. אלא דנסתפק רבינו מה נחשב הפסד בגינות נוי, דבסדר השביעית (כלל יג) מבואר דהותרו מלאכות במקום שבלעדיהם

"ימות העץ או יפסדו רוב הפירות", וא"כ גם בנוי אין להתיר אלא במקום שיפסד הנוי באופן כזה שלא יוכלו לתקן אותו אחר השנה השביעית אם לא בעבודה והוצאות מרובות מעבר לטיפול הרגיל והמקובל.

אמנם יתכן שאף נזק זמני בנוי - כלומר שהנזק יהיה בשנת שמיטה בלבד ויוכלו לתקן אותו בלא מאמץ מיוחד אחרי שנת השבע, יחשב כנזק והפסד, כי הרי לכך הוא עומד.

והלכה למעשה היתה ההוראה, כי רק מלאכה לצורך מניעת נזק ניכר שאינו זמני, דהיינו שכדי להחזיר את המצב של הנוי לקדמותו אחרי שמיטה יצטרכו להשקעה גדולה יותר מהטיפול המקובל, מותרת בשביעית. ואכן כאשר זכינו להוציא בשמיטה חוברות שעסקו בטיפול בגינות נוי, ונועדו להדריך בין היתר גם את מחלקות הגננות במיגזר ובערים החרדיות הבאנו שם כי התנאים המתירים לבצע מלאכות דרבנן בגינות נוי הנם:

- א. כדי לשמור על צמחי הגינה שלא ימותו.
 - ב. למנוע מהצמחים נזק משמעותי בלתי הפיך.
 - ג. למנוע נזק משמעותי בנוי הצמחים שלא ניתן יהיה לשקמו, תוך תקופה סבירה, לאחר שנת השמיטה.
 - ד. למנוע מהצמחים או נויים נזק משמעותי שיצריך לאחר השמיטה השקעה גדולה כדי להחזיר את הצמחים למצבם המקורי, מלפני שנת שמיטה.
- ורק בשעת הדחק התיר גם במקרה והנזק בנוי הינו זמני (למשך שנת השמיטה) והתיר רבינו לפרסם זאת אבל אמר להוסיף כי המחמיר תבוא עליו ברכה.
- אכן בשנת השמיטה תשס"ח זכינו בס"ד להיות שותפים ל"תיקון גדול" בטיפול בגינות נוי גם בעיה"ק ירושלים וזאת בסיועו הרב של הרב אורי לופוליאנסקי שליט"א שהעלה קמיה מרן רבינו זצוק"ל את השאלה של אחזקת הגינות בשכונות בירושלים שדרים בהם יהודים שעדיין אינם שומרי תורה ומצוות, והורה רבינו שבאותם שכונות חשיב שעת הדחק – ומשום כך בחוברת ההדרכה (גינוני שמיטה) שיצאה לאור בשיתוף עם עיריית ירושלים נוספו שני סעיפים – כדלקמן:
- ה. (א) יש מתירים לבצע מלאכות אלו גם כאשר המטרה היא מניעת נזק משמעותי בנוי הגינה, או בנוי הצמחים שבגינה, אף שהנזק הוא לשנת השמיטה בלבד.

ו. (ב) עבודות הנעשות על סמך סעיף זה (ה), יש לעשותם ע"י אינו יהודי. מכיוון שסעיף זה (ה) שנוי במחלוקת בין פוסקי ההלכה, הורה מרן הרב אלישיב (שליט"א) זצוק"ל – להתיר לבצע פעולות בגין סעיף זה (ה) רק באזורי מגורים שעיקר האוכלוסיה שם איננה שומרת מצוות. לדעתו, בשכונות מגורים המאוכלסות בשומרי מצוות, יש להחמיר ולא לבצע מלאכות, במקום שהנזק הוא בר חלוף.

ברכת מזל טוב

למכובדינו הרבנים הגאונים שליט"א

לנשואי הנכדים	הרה"ג שמעון וייזר
לנשואי הבן	הרב שמחה אדלשטיין
לנשואי הבן	הרב דוד שפירא
לנשואי הבן	הרב יצחק ברזילי
לנשואי הבת	הרב פינחס וקנין
לנשואי הבת	הרב אהרן (רוני) שטרן
לאירוסי הבת	הרב חיים אלעזר שמוני
להולדת הנכדה	הרב בנימין דרייפוס
להולדת הנכדה	הרב חן כנרי
להולדת הנכד	הרב משה יהודה גינז
להולדת הנכד	הרב הלל קולין
להולדת הבן	הרב זאב גרינוולד
להולדת הבן	הרב יהושע הולס
להולדת הבת	הרב דן גורדון
להולדת הבת	הרב ישראל משה דובין
להולדת הבת	הרב יהודה זאב וייס
בהגיע נכדו למצוות	הרב יהודה ארי' וגשל
להכנס בנו לעול מצוות	הרב חנוך אלבק
להכנס בנו לעול מצוות	הרב מיכאל גלעדי
להכנס בנו לעול מצוות	הרב מעוז אורן
לנשואי הבת	משפ' עמנואל
לנשואי הבת והולדת הבן	משפ' דויטש

בענין אמירה לנכרי לעבוד בקרקע של ישראל בשביעית*

הגאון רבי דוד יוסף - רב שכונת הר נוף

וחבר מועצת חכמי התורה

אנו מפרסמים חלק ראשון משיעורו של הגאון רבי דוד יוסף. ברשותו חלקנו את השיעור לשנים היות ורבים הנושאים הנדונים בו. כיון שמדובר רק על חלק מהשיעור אין להסיק מהמתפרסם מסקנות הלכתיות, שבהמשך הדברים ילובנו עוד.

א. איסור אמירה לנכרי, אם הוא דוקא לגבי שבת, או גם בשאר איסורי

דאורייתא.

הנה בבבא מציעא (צ.) איבעיא להו, מהו שיאמר אדם לנכרי חסום פרתי ודוש בה, מי אמרינן כי אמרינן אמירה לנכרי שבות הני מילי לענין שבת דאיסור סקילה, אבל חסימה דאיסור לאו לא, או דילמא לא שנא. ולענין הלכה נחלקו רבותינו הראשונים, והרא"ש (ב"מ פרק ז' סימן ו') הביא בשם הראב"ד דבעיא דחסימה לא איפשיטא, ואזלינן לקולא, דאפילו לגבי שבת אמירה לנכרי שבות מדרבנן. וכן הובאה שיטת הראב"ד בחידושי הרשב"א (ב"מ שם) והמאירי (עבודה זרה מג: ד"ה דין). וכן פסק האור זרוע (ב"מ סימן רפז) שכל מצוה שאין הגוי מזהר עליה מותר לישראל לומר לגוי לעשותה. [ובשו"ת הרדב"ז (לשונות הרמב"ם סימן ר') העיר בזה, שהרי הראב"ד עצמו בהשגות (פרק א' מהלכות כלאים הלכה ג') כתב, דאמירה לגוי באיסור לאו היא בעיא דלא איפשיטא ואזלינן לחומרא, וכתב שאפשר שחזר בו ממה שכתב בהשגות. וכן העיר הגר"א באבן העזר (סימן ה' ס"ק לב) והניח בצ"ע. ובשו"ת זרע אברהם יצחקי (חלק אורח חיים סימן ט' בד"ה והיותר) כתב ליישב, דלענין לכתחלה אזלינן לחומרא, דהיינו שאסור לכתחלה לומר לגוי לעשות דבר האסור על הישראל בלאו, אבל אם עבר ועשה לא קנסינן ליה ושרי ליהנות ממה שעשה הגוי, ודוקא בזה כיון דלא איפשיטא אזלינן לקולא דשמא לא עשה כאן איסור כלל. ובשו"ת בני יעקב (דף רלב ע"ב) וכן בשו"ת חתם סופר חלק ו' (סימן כד) כתבנו, דתרי ראב"ד הוו הרב

*מתוך שיעור שנאמר ביום העיון תשרי תשע"ה

ותלמידו. וע"ע באורך על הסתירה בדברי הראב"ד, בשו"ת נחפה בכסף (חלק יורה דעה סימן ד' דף ל' ע"א) ובברכי יוסף יורה דעה (סימן רצ"ב) ובשו"ת מהר"ם שיק (חלק אורח חיים סימן קל) ובשו"ת שאילת דוד חלק א' (חלק יורה דעה סימן יא) ובשו"ת חוט המשולש חלק א' (סימן כד בד"ה ואחר). ואכמ"ל].

אולם רבים מרבותינו הראשונים פסקו להחמיר בזה, אלא שיש מהראשונים שכתבו דבעיא לא איפשיטא ואזלינן לחומרא, ויש מהראשונים שכתבו דבעיא איפשיטא לחומרא, והרא"ש (שם) כתב, דהבעיא איפשיטא לחומרא, ושכן מוכח ממה שאמרו שם בהא דשלח אבוה דשמואל לענין סירוס בהמות. וכן פסקו הרמב"ן והרשב"א והריטב"א והנימוקי יוסף (ב"מ שם), דהבעיא איפשיטא לחומרא. וכן כתב בפסקי ריא"ז (שם ובקונטרס הראיות), ושכן דעת רבינו חננאל והרי"ד. ולעומתם רבינו יונה (עבודה זרה מג:), כתב, דבעיא לא איפשיטא ואזלינן לחומרא. וכן כתבו היראים (סוף סימן קסח, וביראים השלם סימן שצה) והסמ"ג (לאוין קפד) והר"ן בהלכות ובחידושו (שבת קלט.). וכן כתבו בתוספות רבינו יהודה מפאריש ובתוספות רבינו יהודה מבירינא (עבודה זרה מג:). והרמב"ם (פרק יג מהלכות שכירות הלכה ג') פסק, שאסור לומר לגוי חסום פרתי ודוש בה, וכתב המגיד משנה, שאמנם יש נוסחאות ברמב"ם "אומר לגוי חסום פרתי ודוש בה", אבל הגירסא האמיתית היא שאסור, שהרי הרמב"ם עצמו (בפרק טז מהלכות איסורי ביאה הלכה יג) פסק שאסור לומר לגוי לסרס את בהמתו של ישראל, ומוכח בגמרא דאף למאן דאמר שבן נח אינו מצווה על הסירוס אסור לומר לגוי לעשות כן לבהמתו של ישראל. [והנה הרמב"ם עצמו בהלכות כלאים, פסק להתיר לומר לגוי לזרוע לו כלאי זרעים, ולכאורה דבריו סתרי אהדדי, ונעמוד בזה בס"ד להלן]. וכן פסקו הטור והשלחן ערוך חשן משפט (סימן שלח סעיף ו') שאסור לומר לגוי חסום פרתי ודוש בה, וכתב על זה הרמ"א בהגה דהיינו משום דאמירה לגוי אסור בכל איסורי לאו, כמו בשבת. וכן פסקו עוד הטור והשלחן ערוך באבן העזר (סימן ה' סעיף יד) שאסור לומר לגוי לסרס בהמת ישראל. ועיין עוד בשלחן ערוך יורה דעה (סימן רצ"ב סעיף ד') ובהגהת הרמ"א שם, ובמה שכתב בזה אאמו"ר מרן הראש"ל זצוק"ל בחזון עובדיה שבת חלק ג' (עמוד תצב והלאה).

ובעצם הדבר שכתבו הראשונים הנ"ל דאזלינן לחומרא בבעיא זו אף על גב דלא איפשיטא, עיין במשנה למלך (פרק יג מהלכות שכירות) ובשו"ת נחפה בכסף (חלק יורה דעה סימן ד' דף ל' ע"א) ובפרי מגדים (סימן רסג משבצות זהב סק"ג) שתמהו על זה, דהא הוי בעיא בדרבנן, ויש לומר בזה ספיקא דרבנן לקולא. ואולם נראה ליישב בפשיטות דסבירא להו לראשונים הנ"ל דבעיא דלא איפשיטא שבגמרא אף

בדרבנן אזלינן לחומרא, וכן דעת הסמ"ג בעצמו, וכמו שכתב בלאוין קי, וכן כתב בשמו האיסור והיתר (כלל מא דין א'). [יודוע שנחלקו בזה הראשונים והאחרונים ועיין במה שכתבתי בזה בס"ד בבירור הלכה סימן רמה סק"ה ואכמ"ל]. ובדעת הסמ"ג נראה לענ"ד לומר עוד, דלשיטתיה אזיל דסבירא ליה דאיסור אמירה לנכרי בשבת הוי דאורייתא, וכמו שכתב (לאוין עה) בשם המכילתא (פרשת בא אות ט') שדרשו מהפסוק כל מלאכה לא יעשה בהם לא תעשה אתה ולא יעשה חברך ולא יעשה נכרי מלאכתך, ושוב כתב שיש לומר דהוי אסמכתא בעלמא, וסיים שלשון לא יעשה הכתוב בתורה מוכיח שהיא דרשא גמורה. וכן כתבו היראים (סימן קיג, ובראים השלם סימן שד) ובשו"ת הרי"ד (סימן מה) ובשו"ת מהר"ח אור זרוע. ולפי זה יש לומר דלהסמ"ג דאמירה לגוי בשבת הוי דאורייתא, נסתפקו בגמרא אם יש ללמוד מכאן לשאר איסורים בתורה, או דילמא שאני שבת דחמיר שיש בו סקילה, וכיון דלא איפשיטא הוי ספק בדאורייתא ולחומרא. ומכל מקום בעצם מה שכתבו הראשונים הנ"ל ללמוד מדברי המכילתא דאמירה לגוי בשבת הוי דאורייתא, עיין להרמב"ן והדעת זקנים על התורה (שמות יב טז) שכתבו בפשיטות דהוי אסמכתא בעלמא. והגר"א על המכילתא כתב שהוא ט"ס במכילתא וצ"ל "אבל יעשה נכרי" במקום "ולא יעשה נכרי", וכן הוא בילקוט שמעוני. אולם החיד"א בברכי יוסף (סימן רמג סק"א) כתב לדחות דברי איזה אחרון שהלך אחר הגירסת הילקוט, שמדברי הראשונים נראה שאינו ט"ס במכילתא. [ובהקדמה להלכות אמירה לגוי הארכתי בזה בס"ד, והבאתי דברי האחרונים שכתבו לבאר דברי המכילתא בכמה אופנים, ושיש מהם שרצו לבאר דהמכילתא מיירי בשכיר יום שלדעת מחנה אפרים הוי ידו כיד בעל הבית, ודוקא בכהאי גוונא הוי דאורייתא]. ובאמת שבתוספות רבינו יהודה מפאריש וכן בתוספות רבינו יהודה מבירינא (עבודה זרה מג:): כתבו דאזלינן לחומרא בבעיא זו דלא איפשיטא משום דהוי ספק דאורייתא ולחומרא, ולפי האמור יש לומר דסבירא להו גם כן דאיסור אמירה לנכרי בשבת הוי דאורייתא, ואם כן הספק בגמרא אם גם בשאר איסורים אסור אמירה לגוי הוי דאורייתא.

ג. דין אמירה לנכרי באיסורי דרבנן.

והנה לענין שבת הסכימו רבים מרבתינו הפוסקים שאסור לומר לגוי אף לעשות דבר האסור על ישראל מדרבנן. וכן כתבו התוספות (שבת קכא. ד"ה אין אומרם), דאפילו באיסור דרבנן אמירה לגוי שבות, כדאמרין בפרק שואל (שבת קנ). לא יאמר אדם לחבירו שכור לי פועלים וכו', ומוקמינן בחבירו נכרי, ושכן מוכח גם מעירובין (סז:). וכן כתב בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס ברלין סימן לה עמוד ט'), וכתב להוכיח כן מדין כיבוי דליקה (שבת קכא). שלא התירו לומר בפירוש לגוי שיכבה, אף

על פי שכיבוי דליקה אינו אלא מדרבנן, שאינו מכבה לעשות פחם, (כמבואר בשלחן ערוך סוף סימן שלד). וכן כתב בספר יראים השלם (סימן רעד) שאמירה לגוי אסור אפילו באיסור דרבנן. וכן כתב האור זרוע חלק ב' (סימן פה), והוכיח כן מדין כיבוי דליקה ומדין שכירות פועלים ומהסוגיא בעירובין (סז): הנ"ל. וע"ש עוד שהאריך להביא ראיות לזה. וכן כתב בספר ההשלמה (ב"מ צ). והביא הראיות הנ"ל. וכן כתב בספר המאורות (שבת קלד:) בשם רבינו אשר, והביא כמה ראיות לזה. וכן כתב בספר אהל מועד (שער השבת דרך ח'). ועיין בחידושי הר"ן הישנות (שבת קנ). שהביא שיש מתירים לומר לגוי בשבת שישכור לו פועלים בשבת דכיון דאינו אסור אלא מדרבנן (דאינו אלא משום איסור ממצוא חפצך ודבר דבר), לא אסרו לומר לגוי, וכתב על זה הר"ן, ולא מחוור בעיני, דהא משמע בעירובין (סז): דאפילו בדרבנן אמרינן אמירה לגוי שבות וכו'.

ועיין בספר הבתים (שערי המלאכות האסורות ביום השבת שער שביעי) שכתב, ויש מי שאמר שאמירה לגוי בדבר שאין בו איסור תורה מותר ואפילו שלא במקום מצוה ושלא במקום צער מפני שאין זה אלא שבות דשבות, ולא נתברר לנו. ולעיל (שערי הקידוש והשביטה שער רביעי) כתב, יש מי שפס' שמותר לומר לגוי לשכור פועלים מפני שזה שבות דשבות, ויש מי שפסק שדבר זה אסור, והראשון עיקר. ומבואר יוצא שדעתו להקל בזה. וכן בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס פראג סוף סימן תקנט) הביא בשם הראב"ה, שמותר לומר לגוי לעשות איסור מוקצה בשבת, והוכיח כן ממה שאמרו בב"מ (צ). מהו לומר לגוי חסום פי פרתי ודוש בה, דאיסור סקילה גזרו ביה רבנן וכו', אבל איסור דרבנן פשיטא דלא גזור. ומבואר יוצא דסבירא ליה להקל לגמרי באמירה לגוי בכל דבר האסור מדרבנן. ומכל מקום לענין הלכה דעת רובא דרבוותא מרבותינו הראשונים להחמיר באמירה לגוי בשבת שיעשה עבורו מלאכה דרבנן בשבת, וכדמוכח מדברי הראשונים בסוגיא בעירובין (סז): בדין אמירה לגוי במקום מצוה, שרבים מהראשונים פירשו דברי הגמרא שם דמיירי לענין אמירה לגוי לעשות דבר האסור מדרבנן לצורך מצות מילה, ומשמע שבלא לצורך מצוה כולי עלמא מודים שיש לאסור, ואף בעלמא בשבות דשבות במקום מצוה דעת רבים מהראשונים שיש להחמיר בזה, וכמו שכתבו התוספות והרמב"ן והרא"ש והרשב"א והר"ן והטור והתשב"ץ ועוד רבים מהראשונים, ולדעת הרמב"ם יש להקל בזה, (והבאתי בס"ד שיטות הפוסקים בבירור הלכה סימן שז סק"ל ובשער הציון שם). ומדברי כולם יש ללמוד דסבירא להו דשבות דשבות שלא במקום מצוה יש לאסור. ואף לענין איסור מוקצה, שכתב המהר"ם בשם הראב"ה עצמו להקל בו באמירה לגוי, ומשמע דהיינו לאו דוקא באיסור מוקצה, לכאורה דבריו נסתרים ממה שכתב הראב"ה עצמו להקל בכלי שיר על ידי גוי בשבת לצורך שמחת חתן, משום דהוי שבות דשבות במקום

מצוה. וצ"ע. ואף לענין איסור מוקצה, רבים מהאחרונים פסקו להחמיר בזה על ידי גוי, ודלא כט"ז (סימן שח סק"ז) שכתב ללמוד מדברי הרמ"א (סימן רעו סעיף ג') שיש להקל בטלטול מוקצה על יד גוי בכל ענין. והבאתי דברי הפוסקים בס"ד בבירור הלכה (סימן רעו ס"ק לג וסימן שז ס"ק יא), ושכן דעת המגן אברהם והאליה רבה והתוספת שבת ובשלחן ערוך הגאון רבי זלמן והמשנה ברורה, ובספר משוא דרבותא הוכיח כן מתשובת הרשב"א.

ומכל מקום עדיין יש לומר דהיינו דוקא לענין שבת, מה שאין כן לענין שאר איסורים, ועצם ראיית המהר"ם מרוטנבורג הנ"ל מההיא דבבא מציעא, שלא נסתפקו בזה אלא לענין לאו, קמה וגם נצבה, דלענין דרבנן לא נסתפקו בגמרא כלל, וכן כתב בשו"ת נחפה בכסף (חלק יורה דעה סימן ד', דף ל' ע"ד), שאף הראשונים הסוברים להלכה דבכל איסורי לאו אסור אמירה לגוי, מכל מקום באיסורי דרבנן לא מצינו בשום מקום שאסרו, ויש להקל בזה אף לכתחלה, ומה שאסרו שבות דשבות בשבת ולא התיירו אלא במקום מצוה, שאני שבת דחמיר, וכן ביום טוב וחול המועד גזרו אטו שבת, (וכמו שכתבו התוספות ב"מ צ. ד"ה אבל, שיובאו להלן בסמוך), מה שאין כן שאר איסורים. וע"ש. וכן מצינו לענין אמירה לגוי לעשות מלאכה בערב פסח, שבשלחן ערוך (ריש סימן תסח) כתב, שיש מי שאוסר ויש מי שמתיר, וכתב הרמ"א שהמנהג להתיר, וכתבו כמה אחרונים שכן הוא לדעת השלחן ערוך שפסק כן ביש אומרים בתרא. וכן פסק הפרי חדש (שם), ושאר הרמב"ם שפסק להחמיר בחסום פרתי ודוש בה, שאני התם דאיכא איסור לאו, מה שאין כן ערב פסח דרבנן. (ובשו"ת נחפה בכסף שם הביא דברי הפרי חדש, ונסתייע ממנו לשיטתו להקל באמירה לגוי באיסורי דרבנן). אמנם מדברי התוספות (ראש השנה כד: ד"ה שאני) שכתבו, "ואפילו בדרבנן איכא שבות", מבואר יוצא דאף בשאר איסורים בדרבנן אסור אמירה לגוי. וכן כתב המהר"א אזולאי בהגהותיו (סימן שז סק"ב) ללמוד בדעת התוספות. וכן העיר בשו"ת תורת חסד מלובלין (חלק אורח חיים סימן ד' אות ז') על דברי הפרי חדש. אולם יש לדחות דמה שכתבו התוספות שם "בכל מילי" היינו על מה שהביאו בסמוך קודם לכן ממועד קטן (יב). שהוא לענין חול המועד, שעשאוהו כשבת וכנ"ל, מה שאין כן בשאר איסורים. וכן כתבו בשו"ת נחפה בכסף (שם דף לא ע"א) ובשו"ת שער המים (סימן ו' דף יג ע"ג) והמהרש"ם בדעת תורה (סימן שז) לבאר בדברי התוספות.

אמנם לענין איסור הטלת מום בקדשים, כתבו הרא"ש (ב"מ פרק ז' סימן ו') המאירי (שם צ: ד"ה כבר) דאף לדעת הראב"ד דסבירא ליה דשרי אמירה לגוי באיסורי לאו אפילו בדאורייתא, מכל מקום לענין מטיל מום בקדשים אסור לומר לגוי, ואפילו בזמן הזה שאין איסורו אלא מדרבנן, ומכל מקום כתבו הרא"ש והמאירי דחומר

הוא בקדשים ולא גמרינן מיניה. ומה שלא כתבו כן הרא"ש והמאירי על דברי שאר ראשונים הסוברים להחמיר באמירה לגוי באיסור לאו, דהנה מצינו כאן שהחמירו אפילו בדרבנן, אין ללמוד דלשיטתם אין הכי נמי יש להחמיר גם באיסורי דרבנן, די ש' לומר דהרא"ש והמאירי העירו מדין זה דוקא על שיטת הראב"ד דסבירא ליה להקל אפילו באיסור לאו, דהרי לענין מטיל מום בקדשים מצינו שהחמירו אפילו בדרבנן. [ועיין בשו"ת תורת חסד מלובלין (חלק אורח חיים סימן ד' אות ז')] שהבין בדברי הרא"ש בשם הראב"ד דאין הכי נמי דאף בשאר דרבנן יש להחמיר באמירה לגוי. והוא תמוה]. וכל זה הוא אם תמצא לומר דמטיל מום בקדשים בזמן הזה הוי דרבנן, וכדעת רש"י והראב"ד והמאירי (עבודה זרה יג:) והתוספות (בכורות לג:) אבל לדעת הרמב"ם (פרק א' מהלכות איסורי מזבח הלכה ז') והסמ"ג (לאוין שטו) הוי דאורייתא.

ומצינו בעוד איסור דרבנן שהחמירו בהם חכמים באמירה לגוי, וכגון בעשיית מלאכה בחול המועד, (כמבואר בשלחן ערוך סימן תקמג), והיינו גם לסוברים דחול המועד הוי דרבנן, ומשום דלענין זה עשאוהו חכמים כשבת ויום טוב, וכמו שכתב בנחפה בכסף הנ"ל, וכן מצינו לענין איסור עשיית מלאכה באבל, שיש מחמירים בזה גם על ידי גוי (עיין בהגהת הרמ"א יורה דעה סימן שפ סעיף ה'), ויש לומר דעשאוהו לגביו כמו לענין איסור מלאכה ביום טוב, (וכן כתב לבאר בשו"ת שער המים סימן ו' דף יג ע"ג), וכן מצינו שהחמירו בזה לענין איסור כיבוס בימים שלפני תשעה באב, (עיין בהגהת הרמ"א סימן תקנא סעיף ג'), והיינו משום חומרא דתשעה באב, וכמו שכתב מרן החיד"א בברכי יוסף (שם סק"ד), דבעלמא בשאר איסורי דרבנן שרי אמירה לגוי, וכמו שכתבו הפרי חדש והנחפה בכסף הנ"ל, ודוקא התם לענין תשעה באב החמירו. וכן כתב עוד בספרו יעיר און (מערכת א' אותו עה) להקל באמירה לגוי באיסורי דרבנן. וכן פסקו המהר"י עייאש בהגהות עפרא דארעא על הספר ארעא דרבנן (אות לה) והערך השלחן (סימן תרצו סק"א) והטהרת המים (שיורי טהרה מערכת ש' אות יא) והשערי תשובה (סימן תקנא ס"ק יז). וכל זה שלא כמו שכתב הנהר שלום (סימן תסח סק"ב) להחמיר בשאר איסורי דרבנן, ושהגמרא שנסתפקה בזה לענין איסורי לאו, הוא הדין באיסורי דרבנן, ושמחמת כן החמירו בזה באבל. וכן משמע בשו"ת נודע ביהודה תנינא (חלק אורח חיים סימן מד בד"ה הנה אמרתי) ובשו"ת חתם סופר (חלק אורח חיים סימן לב), דדוקא במקום מצוה יש להקל באמירה לגוי באיסורי דרבנן. ודבריהם נסתרים מדברי המהר"ם מרוטנבורג הנ"ל שכתב בהדיא לדייק ממה שלא נסתפקו בגמרא אלא באיסורי לאו, דמשמע דבאיסורי דרבנן יש להקל. ועיין בפרי מגדים (סימן רסג משבצות זהב סק"ג) שמצדד להחמיר באמירה לגוי באיסור דרבנן, דומיא דשבת, אלא שבסוף דבריו שלח למה שכתב להלן (סימן שז משבצות זהב סק"ד), ושם כתב בפשיטות להקל בזה. וכן פסק אאמו"ר מרן הראש"ל זצוק"ל

בחזון עובדיה שבת חלק ג' (עמדו תצד) להקל באמירה לגוי בכל איסורי דרבנן מלבד שבת ויום טוב וחול המועד.

ג. אם דין אמירה לגוי בשביעית תלוי במחלוקת אם שביעית בזמן הזה דאורייתא או דרבנן.

ולפי כל הנ"ל יש לומר לכאורה שנידוננו תלוי במחלוקת הראשונים אם שביעית בזמן הזה מדאורייתא או מדרבנן, שאם היא מדאורייתא יש לאסור אמירה לגוי כמו בשאר איסורי לאו, ואם היא מדרבנן יש להתיר. אלא שעדיין יש מקום לדחות ולומר דאף למאן דאמר דשביעית בזמן הזה מדרבנן, שאני שביעית דהוי איסור דרבנן שיש לו עיקר מן התורה, (ועיין בבית יוסף יורה דעה (סימן צט אות ו') בשם הרשב"א לענין תרומת וחלת ארץ ישראל ועיין במשנה למלך (פרק ח' מהלכות מלוה הלכה א') ובקהלת יעקב אלגאזי (בתוספת דרבנן אות קסא) שכתבו כן לענין שביעית. ועיין עוד בב"ח חשן משפט (סימן סז בד"ה והשמטת כספים), ובספר ישועות ישראל (שם סק"ב) ועוד, ולא התירו הפוסקים אמירה לגוי בדרבנן אלא דוקא באיסורים שאין להם עיקר מן התורה. וכן מוכח מדברי הגר"א בביאורו (סימן תסח סק"ד) שכתב לבאר שיטת המתירים לעשות מלאכה בערב פסח על ידי גוי, משום שבגמרא (ב"מ צ.) נסתפקו בדין אמירה לגוי רק באיסורי דאורייתא, ואף דבשבת אסרו אמירה לגוי גם בדרבנן, שאני שבת שעיקרו מדאורייתא, וכמו שכתבו התוספות בכמה מקומות וע"ש. ומבואר יוצא שכל שעיקרו דאורייתא יש לאסור בו אמירה לגוי. וכן כתב בספר יד דוד (ראה השנה כד.) לחלק בזה בין דבר שעיקרו דאורייתא לבין איסורי דרבנן שאין להם עיקר בתורה. וכן כתב בשו"ת כתב סופר (חלק יורה דעה סימן קנח בד"ה בכ"ז) לבאר בדין מטיל מום בקדשים, דשאני התם שיחזור הדבר להיות איסור דאורייתא כשיבנה בית המקדש. וע"ש. ולפי זה יש לומר דאף בשביעית שיחזור הדבר להיות דאורייתא, יש להחמיר באמירה לגוי. אמנם עדיין יש לדחות ולומר דאף באיסור דרבנן שיש להם עיקר בתורה יש להקל באמירה לגוי, וכדמוכח להדיא בתשובת המהר"ם מרוטנבורג הנ"ל שמדייק ממה שלא נסתפקו בגמרא אלא באיסורי לאו, דבדרבנן יש להקל, ועוד שהרי אף לענין איסורי דאורייתא לדעת רבים מהראשונים אין החומרא בזה אלא מספק, משום דהוי בעיא דלא איפשיטא, ואם כן די לנו להחמיר בזה מספק באומר לגוי לעשות איסור דאורייתא ממש, אבל בדרבנן מיהא יש להקל בכל ענין. ועיין בשו"ת בית אפרים (חלק יורה דעה סימן סב) שכתב, דאיסור עשיית מלאכה בערב פסח חשיב כיש לו עיקר מן התורה. והובא בשו"ת אחיעזר ח"ב (סימן לג). ולפי

זה יש לומר דכיון דמצינו שהקילו באמירה לגוי לענין מלאכה בערב פסח אף על גב דהוי עיקרו דאורייתא, הוא הדין בשאר איסורי דרבנן שיש להם עיקר בתורה.

והנה התוספות (ב"מ צ. ד"ה אבל) כתבו, דבמועד קטן (יב.) אמרינן דבשביעית ובחולו של מועד אסור אמירה לנכרי, התם משום דשבת ויום טוב חדא מילתא היא וגזרו אטו שבת. והנה אם גירסא זו נכונה היא, הרי לא תירצו התוספות כלום מענין שביעית, שהרי אין שייך לומר דגזרו בשביעית אטו שבת, ורק לגבי יום טוב וחול המועד שייך לומר כן. וכבר עמד בזה המהרש"ל בחכמת שלמה, שבמועד קטן לא נזכר מענין אמירה לגוי לענין שביעית כלל, ושטעה הסופר בין שבת לשביעית. ובאמת שכמה ראשונים העירו כהערת התוספות רק מענין יום טוב וחול המועד, עיין ברמב"ן ובריטב"א שם בשם התוספות, ובתוספות הרא"ש שם, ולא הזכירו שביעית אלא יום טוב וחול המועד.

בל"ג בחוברת הבאה נפרסם את המשך השיעור.

חוזרים ומזכירים כיון שהדברים לא נתפרסמו בשלמות, אין להסיק מהאמור מסקנות הלכתיות.

ימי העיון השבעים ושנים
של
בית המדרש להלכה בהתישבות
בהלכות שביעית וביעור מעשרות
יתקיימו בע"ה

בבני ברק ביום שני כד בניסן תשע"ה
בבית הכנסת "נחלת משה" רח' מלצר 36

בירושלים ביום שלישי כה בניסן תשע"ה
1 בהיכל בית המדרש להלכה בהתישבות - אמונת אי"ש רח' המלמד

ראש השנה של שביעית לאילנות

הרה"ג פינחס וקנין

ראש כולל בבית המדרש ומתבר הספרים "שלמי פינחס"

איתא במשנה (ראש השנה ב ע"א) שראש השנה לירקות הוא א' תשרי וראש השנה לאילנות הוא ט"ו בשבט, כלומר ששנת המעשר לירקות מתחילה בא' תשרי (ירקות שנלקטו לפני א' תשרי שייכים לשנה שעברה ונלקטו אחר א' תשרי שייכים לשנה הבאה, ואין מעשרים משל שנה זו על שנה אחרת, ואלו חייבים מעשר עני ואלו מעשר שני) ושנת המעשר לאילנות מתחילה בט"ו בשבט. ולענין ראש השנה לשביעית כתב הרמב"ם (שמיטה ויובל פ"ד הל' ט') "באחד בתשרי ראש השנה לשמיטין וליובלות, פירות שישיית שנכנסו לשביעית אם היו תבואה או קטניות או פירות האילן והגיעו לעונת המעשרות קודם ר"ה הרי אלו מותרין".

וביאר הרדב"ז "אבל לענין מניין שנת השמיטה ראש השנה היא באחד בתשרי וכל מה שהגיע לעונת המעשרות קודם אחד בתשרי הרי הוא של שנה ששית". מבואר שהרדב"ז סבירא ליה בדעת הרמב"ם ששנת שמיטה מתחלת בא' תשרי גם לאילנות.

וכן כתב תוס' רעק"א (ראש השנה פרק א' אות ה' ד"ה ולירקות וכו') ... ולענין ראש השנה שלו נראה דלשביעית גם באילנות ר"ה שלו תשרי וכן מצאתי שכתב הרמ"ז בח' לסוכה דף מ' ע"א. כלומר רע"א נוקט להלכה שלשביעית ראש השנה לאילנות הוא א' תשרי, ואם החנטה של פירות אילן היתה קודם א' תשרי הפירות הם פירות שישיית ואם חנטו לאחר א' תשרי הם של השנה השביעית, גם אם חנטו לפני ט"ו בשבט.

דעת השל"ה (שער האותיות הלכות שביעית אות ק', בחלק מדפוס הרמב"ם ציינו לשל"ה) "עוד הנני מודיע להציל מהטעות למעיין ברמב"ם פ"ד מהלכות שביעית דין ט', שכתב וזה לשונו, בא' בתשרי ראש השנה לשמיטה וליובלות פירות ששית שנכנסו לשביעית אם היו תבואה או קטניות או פירות האילן והגיעו לעונת המעשרות קודם ראש השנה אלו מותרין. האי ראש השנה פיר' ראש השנה שלהן, היינו ט"ו בשבט לאילנות, ולתבואה ראש השנה ממש, וכן מה שכתב בדין י"ג וז"ל וכן פירות שביעית

שיצאו למוצאי שביעית בתבואה וקיטניות ואילנות הולכין אחר עונת המעשרות כו' הכי פירושו פירות האילן שבאו לעונת המעשרות קודם ט"ו בשבט של שמינית" וכו'. כלומר לדעת השל"ה הרמב"ם סובר שראש השנה לאילנות הוא ט"ו בשבט בין בכניסת השנה ובין ביציאת השנה.

וכן דעת הטורי אבן (ר"ה דף י"ד ע"א ד"ה "הואיל וכו') "[כמו שלגבי מעשרות חז"ל קבעו שבאילנות ראש השנה הוא בשבט ואפילו בענבים דמעשר דידהו שחיובם מהתורה] וה"נ לענין שביעית דנוהג מהתורה בכל אילנות הואיל ודרך אילנות רובן לחנוט בשבט וזה זמן קבוע להן לחנוט...[ראש השנה שלהם בשבט]"

בפירוש רבינו חננאל (ראש השנה ט"ו ע"ב ד"ה איתביה) כתב "... כלומר הנה בנות שוח שחנטו קודם ט"ו בשבט וחונטים עוד אחר ט"ו בשבט מה שחנטו בשנת השמיטה אחר ט"ו בשבט נוהגים בהם דין שביעית ... אבל מה שחנטו קודם ט"ו בשבט מן הששית הן חשובין ומותרים.

וכן הוא בערוך (ערך בנות שבע, אחרי ערך בנרסאי, ציינו תורת זרעים) "שמה שחונטים בשמיטה אחר ט"ו בשבט נוהגין בהן דין שביעית... אבל מה שחנטו קודם ט"ו בשבט בשביעית מן הששית חשובין ומותרין".

וכן משמע בתורת כהנים (פ' בהר פרק א' פיסקה ד') שבת שבתון יהיה לארץ כיון שיצאה שביעית אע"פ שפירותיה שמיטה מותר את לעשות מלאכה בגופו של אילן, אבל פירותיו אסורין עד ט"ו בשבט (הר"ש והרא"ש, שביעית ב' ה' העתיקו את התורת כהנים). אמנם הראב"ד והר"ש משאנץ בפירושים על תורת כהנים כתבו שהשנה השביעית גם לאילנות מתחילה בא' תשרי, אלא לאילנות מסתיימת בט"ו בשבט של השנה השמינית.

אלא שהגר"א בהגהותיו על תו"כ שם מחק בדברי תורת כהנים את המילים "עד ט"ו בשבט", ולפי מחיקת הגר"א אין רמז בתורת כהנים שלאילנות אזלינן בתר ט"ו בשבט. ממחיקת הגר"א דייקו החזו"א (שביעית ז' י"ג) והחזון יחזקאל (שביעית ב' ג') שדעת הגר"א שראש השנה לשמיטה הוא א' תשרי גם לאילנות בין בתחילתו ובין בסופו. ראה פירוש החפץ חיים על התורת כהנים שכתב טעם אחר למחיקת הגר"א "דהא עיקר הברייאת אתי לאשמועינן דמותר לעשות מלאכה... אבל עד כמה פירותיו אסורין אין זה מקומו". (בספר 'מבוא לשביעית' כתב שאולי ניתן ללמוד מכאן שהחפץ חיים סובר שלפירות אילן אזלינן בתר ט"ו בשבט, ועי"ש ב"ביאור" של החפץ חיים לתורת כהנים שמשמע שאף בכניסתו ראש השנה ט"ו בשבט).

דעת החזון איש (סימן ז' ס"ק י"ג) שגם לאילנות שביעית מתחילה בא' תשרי ומסתיימת בא' תשרי "נראה דלענין שביעית אף באילנות שנה שלהן ראש השנה ולא ט"ו בשבט דדוקא לענין מעשר אפשר למיהב שנה של גידול פירות אבל שביעית כשם שאיסור חרישה וזריעה מר"ה עד ר"ה כך קדושת שביעית בשנה השביעית תליא והילכך פירות שחנטו באחד בתשרי של שביעית נוהג בהן שביעית ואותן שחנטו באחד בתשרי בשמינית מותרין

לסיכום נמצא שמחלוקת היא אם לאילנות שנת השמיטה מתחילה מא' תשרי או מט"ו בשבט ואם מסתיימת בא' תשרי או בט"ו בשבט של שמינית.

והנה לשיטות שגם לאילנות שנה שביעית מסתיימת בא' תשרי, יש לדון לענין חיוב תרומות ומעשרות, מה דין פירות אילן שחנטו בין ראש השנה של השנה השמינית לט"ו בשבט, שהזמן שבין ראש השנה לט"ו בשבט לגבי שנות מעשר לאילנות היא שייכת לשנה שביעית, אבל לגבי שביעית היא כבר שנה שמינית, שמחד הרי חנטו אחר ראש השנה ואינם פירות שביעית, אך היות וחנטו לפני ט"ו בשבט ושנת המעשר מתחילה בט"ו בשבט, הם גם לא פירות של השנה הראשונה, דשנת המעשר של השנה הראשונה לשמיטה מתחילה רק בט"ו בשבט. [וכן יש לדון על הצד שכה"ג חייב במעשר איזה מעשר יש לחייבו מעשר שני או מעשר עני.]

הגמ' ר"ה י"ד ע"ב מביאה משנה (בכורים ב' ו') שקביעת שנת אתרוג שונה היא לשביעית מאשר למעשרות, לגבי שביעית האתרוג נידון כאילן שהולכים אחר חנטה, חנט בשנה שישית - אף שנלקט בשביעית - הוא אתרוג של שישית ואין בו קדושת שביעית. ולגבי מעשרות האתרוג נקבע לשנתו כירק שהולכים אחר לקיטה, חנט בשנה שלישית שנת מעשר עני ונלקט בשנה הרביעית שנת מעשר שני, האתרוג הוא של השנה הרביעית וחייב מעשר שני "אתרוג שוה לאילן [שהולכים בו אחר חנטה] בג' דרכים ולירק [שהולכים בו אחר לקיטה] בדרך אחד, שוה לאילן בג' דרכים לערלה ולרבעי ולשביעית ולירק בדרך אחד שבשעת לקיטתו עישורו". לפי זה יוצא שאתרוג שחנט בשנה השישית ונלקט בשנה השביעית, לגבי דיני שביעית הוא פרי של שישית כיון שחנט בשישית ולדיני שביעית באתרוג הולכים אחר חנטה ולכן אין בו קדושת שביעית, אבל לדיני מעשרות, כיון שנלקט בשנה שביעית, הוא של השנה השביעית שלדיני מעשרות הולכים באתרוג אחר לקיטה. התוס' (שם ד"ה ולשביעית) כתבו היות והאתרוג לדיני שביעית הוא של שישית, הוא של הבעלים ואינו הפקר, ולמעשרות כיון שהוא של השנה השביעית וגידולי השנה השביעית פטורים ממעשרות האתרוג שנלקט בשביעית פטור ממעשרות, "... אתרוג בת שישית הנכנסת לשביעית הרי הוא לבעלים כאילן בתר חנטה ופטור כירק דבתר לקיטה". כלומר דעת התוס'

שהא דפירות שביעית פטורים ממעשרות לא משום שהם הפקר, שהרי אתרוג שחנט בשישית ונלקט בשביעית אינו הפקר, אלא פירות שביעית הם פטורים משום שגידולי השנה השביעית הם פטורים ללא קשר אם לדיני שביעית הפרי הוא של שביעית או של שישיית אם לגבי שנות מעשר הוא של שביעית הפרי פטור ממעשר. (דעת רש"י נראה שפטור פירות שנה שביעית ממעשרות משום שהם הפקר.)

המקדש דוד (סימן ח' ד"ה הביאו) כותב שלפי התוס' הנ"ל פרי אילן שחנט אחר ראש השנה של השנה השמינית לפני ט"ו בשבט פטור ממעשרות [גם לשיטה שלגבי שביעית ראש השנה לאילנות הוא א' תשרי והפרי אין לו דיני שביעית], כיון ש"שנת המעשר" של השנה השביעית לאילנות נגמרת בכניסת ט"ו בשבט, כלומר הפרי חנט בשנה השביעית למעשרות, וכל שחנט בשנה השביעית, לדעת התוס' פטור ממעשרות אף שאין לו דיני שביעית "... והנה לפי זה [לפי התוס'] בכל אילנות שחנטו בשמינית בין ר"ה לט"ו בשבט יהיו פטורין מן המעשרות אף דאין עליהן קדושת שביעית דלשביעית ר"ה שלהם א' תשרי אך למעשרות ר"ה שלהן ט"ו בשבט, ומה שחנטו קודם ט"ו בשבט חשיבי למעשרות של שנה שביעית דאין בו מעשרות וזהו חידוש גדול שכל הפירות שחנטו בין ר"ה לט"ו בשבט של שמינית אין חייבין במעשרות אף שאין עליהן קדושת שביעית".

ברם הקהלות יעקב (ראש השנה סי' א' ד"ה ולענ"ד) כתב דאף שמוכח מהתוס' שפטור מעשר של פירות השנה השביעית אינו תלוי בקדושת שביעית של הפרי, ואתרוג של שישיית שנלקט בשביעית כיון שלגבי מעשר הולכים אחר לקיטה הוא פטור ממעשר ולגבי מעשר הוא של השנה השביעית ופירות שנה שביעית פטורים ממעשר, בכל זאת פרי אילן שחנט בשנה שמינית לפני ט"ו בשבט, אף שלמעשרות הוא עדיין שנה שביעית חייב במעשרות, דרק אם הפרי שייך לשנה שנוהגת בה דיני שביעית פטורה ממעשרות, אבל אם חנט בשמינית לפני ט"ו בשבט אף שחנט בשנה שביעית למעשרות חייב דלא חנט בשנה שנוהג בה דיני שביעית "ולענ"ד יש לחלק [בין מה שכתבו התוס' שאתרוג שנלקט בשביעית אף שאין בו קדושת שביעית הוא פטור ממעשרות, לבין פרי שחנט לפני ט"ו בשבט של השנה השמינית] דנהי דגם מה שאינו בקדושת שביעית פטור ממעשר מ"מ זה אינו אלא כשגדל על כל פנים מקרקע שיש בה דין שביתת הארץ ואפשר דלא 'פירות של השנה השביעית' פטור אלא הקרקע החייבת בתשמטנה ונטשתה פוטרת היינו מה שצומח מהקרקע שיש בה דין שבת הארץ אותן הפירות פטור רחמנא ... אבל מה שצומח באילן מראש השנה דשמינית והלאה עד ט"ו בשבט אע"פ דלגבי פירות האילן עדיין זה נקרא יבול של שנת שביעית מ"מ אינם גידולין של קרקע השובתת שבת הארץ ואפשר דבכהאי גוונא לא פטרי

רחמנא ממעשר. אבל התוס' בשם הירושלמי הא מיירי בפירות שנכנסו לשביעית וגדלו מקרקע של שבת הארץ. [קהלות יעקב הוסיף שהחז"א כתב שפירות שחנטו בין ראש השנה של שמינית עד ט"ו בשבט חייבים במעשרות]. ועי' במשנת רבי אהרן סימן כ"ג ד"ה ... כתב בתוך דבריו " ... דגדר הפטור הוא דעצם חיוב המעשר תלוי בשנות השמיטה, והיינו דדווקא ששה שנות החול שבין שמיטה לשמיטה שהן מנין השמיטה הם מתחייבין ולא השנה השביעית דשנה זו אינה שנת המעשר", אם אכן כוונת משנת אהרון שפטור מעשרות בשנה השביעית תלוי בקדושת השנה שרק שנה של חול חייבת במעשרות, אם כן אפשר לומר גם לדבריו כעין מה שהבאנו בשם הקהלות יעקב, דאף שמא' תשרי של השנה השמינית ועד ט"ו בשבט לגבי מעשר פירות האילן עדיין הוא שנה שביעית, אך בכל זאת אינה פוטרת ממעשרות כיון שהיא שנה שביעית של חול דקדושת שנה שביעית נגמרה בא' תשרי, בראש השנה לשביעית. אמנם עי' במשנת אהרון שהזכיר כמה וכמה פעמים ששנה שביעית פטורה ממעשרות ורק פעם אחת תלה את הפטור בקדושת השנה, לכן אולי מה שכתב שרק שנת חול חייבת ושנת קודש פטורה לאו דווקא.

ברכת מזל טוב

לידידנו הנכבד

הרב הגאון **שמשון ש. רוט** שליט"א

ראש כולל "זכרון נתן אהרן"

ולרעייתו שתחי'

ולראש בית המדרש

הגאון רבי **יוסף יקותיאל אפרתי** שליט"א

ולרבנית שתחי'

לרגל הולדת בתם - נכדתם

יהי רצון שיזכו לגדלה לתורה ולחופה ולמעשים טובים

לתפארת המשפחות הנכבדות

ויזכו לראות רוב נחת מכל יוצאי חלציהם

ההנהלה וצוות העובדים

חברי ורבני בית המדרש

בית המדרש להלכה בהתישבות - אמונת אי"ש
ע"ש מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

דואבים וכואבים
מהאסון אשר פקד את ידידנו
מייסד קרן רא"ם לתורה וחסד
הרב ר' **אליהו מרדכי זוננפלד** הי"ו
ורעיתו תחי'

הסבא רבי **משה יהודה ורעיתו** הי"ו
וכל בני המשפחה שיחיו
על פטירתה בדמי ימיה של בתם - נכדתם
דניאלה ע"ה

אצילת הנפש אשר השכילה
לרומם לבבות נשברים להחיות לב נדכאים
ולהרבות חסד בצניעות ובענוות חן

יבוא בעל הנחמות וירפא שברון לבבם
בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ולא יוסיפו לדאבה עוד

הרב **יוסף י. אפרתי** - ראש ביהמ"ד
רבנן ותלמידיהון

מפעלי ירושלמי זרעים - מהדורת קרן רא"ם

איסורי סחורה ולפני עור ב"חלוקה שכונתית" של פירות שביעית

הרה"ג חנוך אלבק

בשכונות רבות ברחבי ירושלים [ובערים נוספות], מתקיימת זה מספר שנים מכירה שכונתית של פירות וירקות, לאברכים ולמשפחות ברוכות ילדים. במכירה זו נמכרים הפירות והירקות במחירים נמוכים ואף במחיר הקרן, ע"י אנשי חסד הדואגים לרווחת הציבור. השנה שנת השמיטה תשע"ה, נתבקשה הקונים בחלק מהמכירות הנ"ל לערוך כתבי שליחות, בהם הלקוחות ממנים את המארגנים לשלוחיהם כדי שיקנו עבורם ירקות מנכרים, על מנת להמנע מאיסור סחורה בפירות שביעית. ויש לדון הן על אופן שליחות זו והן על התועלת שבה.

[א] קדושת שביעית בפירות נכרי

כידוע נחלקו גדולי האחרונים אם נוהגת קדושת שביעית בפירות נכרי. דעת הבית יוסף בשו"ת אבקת רוכל (סי' כ"ד-כ"ה), שאין נוהגת קדושת שביעית בפירות נכרי, וכן פסקו רבים מהאחרונים, עי' בשו"ת הרדב"ז ח"ו סי' ב' אלפים רכ"א, ברכ"י (יו"ד סי' של"א סק"י), פאת השלחן (סי' כ"ג ובבית ישראל שם), ערוך השלחן (הל' שמיטה ויובל סי' ט"ז ס"ג), כף החיים (סי' תרל"ז סקכ"ג), ועוד רבים.

ודעת המהר"י קורקוס (פ"ז מהל' שמיטה ויובל ה"ג, והובא גם בכס"מ שם), המבי"ט (בשו"ת ח"א סימנים י"א, כ"א, ר"ז, של"ו וח"ג סי' מ"ה) ובנו המהר"ט (בשו"ת ח"א סי' מ"ג), ספר חרדים (בהקדמה על מצוות התלויות בא"י ד"ה קדושת שנת השמיטה), השל"ה (שער האותיות אות ק' ד"ה ומאחר שאין), החיי אדם בספרו שערי צדק (שער מצוות הארץ פט"ז ס"ד), ציץ הקודש (סי' ט"ו) בשם מהר"ל דיסקין זצ"ל (עי"ש), החזו"א (שביעית סי' א' סק"ב, ג', סי' ג' סקכ"ה, סי' ו' סק"ב, סי' כ' סק"ז, סי' כ"א סק"א, וסי' כ"ו בסדר השביעית אות ג'), ועוד רבים, שנוהגת קדושת שביעית גם בפירות נכרי [אע"פ שאין בהם איסור ספיחים כלל].

בשנים קדמוניות נהגו רבים מבני ירושלים להקל כהסוברים שאין קדושת שביעית בפירות נכרי [וכן נהג הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, ועי' ס' שלחן שלמה שביעית עמ' ק"ז

ועמ' קי"ג. וכן מורים בביד"ץ העדה החרדית], ואחרים מחמירים בזה [וכן נהג הגר"ש אלישיב זצ"ל בשנותיו המאוחרות]. בקהילות האשכנזים שבשאר ערי הארץ נוהגים רבים מהחרדים לדבר ה' להחמיר בזה [כמש"כ החזו"א הנ"ל סי' כ', שכן המנהג בישוב החדש], ורבים מבני ספרד מקילים (ועי' אור לציון שביעית פ"ב סי' י"ד), ועי' אג"מ יו"ד ח"ג סי' קל"א. [ולענין חשש לא תתגודדו כשחלק מהקהל נוהגים להחמיר בזה וחלקם מקילים, עי' שו"ת המבי"ט ח"א סו"ס כ"א].

[ב] איסור סחורה בפירות שביעית של נכרי

לדעת המחמירים הנ"ל, הסוברים שיש קדושת שביעית בפירות נכרי, כתבו המבי"ט (סי' כ"א ד"ה וכשהלכתי), המהרי"ט (סו"ס מ"ג) והחזו"א (שביעית סי' י' סק"ד, ועיי"ש סי' כ"ה סק"ד) שמותר לקנות פירות שביעית מהנכרי עצמו, ודלא כדעת הרש"ס (שביעית פ"ט ה"ו ד"ה לענין קנייתו), השל"ה (בשער האותיות אות ק' ד"ה והנראה בעיני) ועוד, האוסרים למסור דמי שביעית לנכרי [גם לשיטה זו אם משלם בשיק או באשראי, יתכן שמותר, כיון שי"א שבכל תשלום בהקפה אין הדמים נתפסים בקדושת שביעית, עי' משנ"ב סי' תמ"ג סו"ס ט"ז וחזו"א סי' י' סק"ג סד"ה והכא וסד"ה במש"כ דבהקפה, ואכ"מ].

וישראל שיש בידו פירות נכרי הקדושים בקדושת שביעית [לדעת המחמירים הנ"ל], י"א שאין בהם איסור סחורה [עפ"י דעת הר"ש הזקן הפוטר פירות נכרי מן הביעור, מטעם דמצי למימר קאתינא מכח גברא דלא מצית לאשתעווי דינא בהדיה], וכ"כ בשו"ת המבי"ט הנ"ל [ח"א סו"ס של"ו וח"ג סי' מ"ה], ועי' ברכ"י יו"ד סי' של"א סוסק"י בשם מהר"ם בן חביב. אולם רוב האחרונים המחמירים לענין קדושה בפירות נכרי, מחמירים גם לענין ביעור ואיסור סחורה בפירות אלו, עי' מהר"י קורקוס (פ"ז מהל' שמיטה ויובל ה"ג הנ"ל), ס' חרדים (בהקדמה על מצוות התלויות בא"י ד"ה ולענין מצות ביעור פירות שביעית), של"ה (שער האותיות אות ק' ד"ה עוד צריך), ס' שערי צדק לחכמ"א (שער מצוות הארץ פ"ט ס"ה), חזו"א (סי' י"א סק"ז ד"ה וירק, וסי' כ"ו בסדר השביעית אות ג'), ועוד.

[ג] אם גם הלוקח עובר באיסור סחורה

בגמ' ע"ז ס"ב ע"א [ובכורות י"ב ע"ב] ילפינן מקרא לאכלה, ולא לסחורה, שאסור ליתן פירות שביעית בפרעון חוב או כדי לקבל דבר תמורתם, וזהו איסור סחורה. ובפשטות היה נראה דאדם הלוקח פירות שביעית לאכילת בני ביתו, אין זה בכלל לאכלה ולא לסחורה, דאדרבה כך היא הדרך להמציא את הפירות לאכילתו [וכמו דשרי לקנותם

מהנכרי עצמו, כנ"ל]. ועי' תוס' בע"ז שם ד"ה נמצא שכתבו וז"ל, שזה משתכר בפירות שביעית ולאן לאכלה קרינא ביה, אבל אם הוא לוקט למכור על יד לקנות בו דבר אכילה, אין דבר זו סחורה, עכ"ל. ומשמע כנ"ל דלקיחה [ואפי' מכירה] לצורך אכילה, אינה סחורה [ואמנם יד הדוחה נטויה לומר דהיינו דוקא היכא שהמוכר עושה כן, אך כשהמוכר עובר, גם הלוקח עובר, אע"פ שקונה לצורך אכילה].

וע"ע בתוס' ר"ה כ"ב ע"א ד"ה אלו וז"ל, ואפשר דלוקח ע"מ לאכול לא חשיב סחורה, אא"כ לוקח בזול ע"מ למכור ביוקר שקונה להרויח, עכ"ל. אמנם עי' חזו"א שביעית סי' י"ג סק"ז ד"ה שם ואפשר, שכתב לבאר את דברי התוס' הנ"ל וז"ל, נראה דר"ל דכמו דלוקט לעצמו והותיר מותר למכרו, ה"נ לקח לעצמו והותיר מותר למכרו, עכ"ל [ומה שהוכרח החזו"א לפרש הכי, נראה דהוא עפ"י מה דמשמע בתוס' שם דאין איסור סחורה על המוכר, עיי"ש].

ועי' במאירי סוכה ל"ט ע"ב שכתב וז"ל, אסור ליקח פירות [בשביעית מעם הארץ, שמא שביעית הם והוא נעשה על ידינו סוחר בהם, עכ"ל. ומשמע מדבריו דהחשש הוא בהכשלת המוכר, אך הלוקח עצמו אינו עובר משום איסור סחורה.

וכ"כ בשו"ת נוב"י מהדו"ק אהע"ז סי' ע"ז, שפשיטא דאין הלוקח עובר באיסור סחורה אם קונה לצורך אכילה [ולפיכך אשה הנעשית שליח לחברתה להתקדש בפירות שביעית, לא חשיבא שליח לדבר עבירה, דרק המקדש עובר באיסור סחורה]. וכ"כ בס' כפות תמרים סוכה ל"ט ע"א על תוד"ה וליתיב, שאין הלוקח עובר באיסור זה, עיי"ש.

אמנם בספר המקנה קידושין נ"ב ע"א כתב על מעשה דמתני' שם (נ' ע"ב), באדם שקידש חמש נשים בתאנים של שביעית ואשה נעשית שליח לקידושי חברתה, דמשמע מזה דשליחות לדבר עבירה [כגון סחורה בפירות שביעית] אינה בטלה בדיעבד, שהרי חלו הקידושין אע"פ דיש איסור על הלוקח כמו על המוכר, עכ"ד [ומשמע לכאן] דאיכא איסור סחורה ממש על הלוקח, ולא לפני עור גרידא].

ועי' במקנה שם שהוסיף וכתב שכן הק' ב"ד הגאון מוה"ר יצחק הלוי ז"ל. והנה הגאון הנ"ל הוא ניהו מחותנו של הנוב"י, וקושייתו הלא היא כתובה על ספר נוב"י הנ"ל סי' ע"ו בשמו, ועלה פליג הנוב"י, כנ"ל. ועי' בקצוה"ח סי' קפ"ב סק"ב שכתב להצדיק את

1 ומשמע מדברי הנוב"י, דל"ח שליחות לדבר עבירה, אע"פ שהאשה נעשית שליח לחברתה העוברת על איסור לפני עור או מסייע [עי' היטב בגמ' ב"מ י' ע"ב, בתוס' ד"ה דאמר ובריטב"א שם], ועי' בנוב"י שם סי' ע"ה סד"ה ואם, סי' ע"ח אות א' ואות ט', סי' פ' סוף אות א', סי' פ"א אות א' ודגמ"ר י"ד סי' קנ"א על הש"ך שם סק"ו, ודו"ק.

דברי הרב מוה"ר יצחק הלוי ז"ל, מטעם דכל כה"ג הוא נמי שליח של המקדש הנותן את הפירות [דבעינן שלוחו של בעל הממון] ואיהו חשיב מוכר. הרי דבעצם מודה הקצוה"ח לנוב"י דרק המקדש עובר באיסור סחורה, אלא דס"ל בכוונת מוה"ר יצחק הלוי ז"ל, דהכא האשה נעשית שליח גם למקדש [שחשיב מוכר, כנ"ל], וזה לכאו' דלא כס' המקנה הנ"ל.

אולם בס' מטעמי יצחק [מתורת מוהר"י הלוי הנ"ל] סי' י"ז, הובאה תשובתו של מוהר"י הלוי להגר"י שטיינהארט [בעמח"ס זכרון יוסף], ושם כתב להדיא שגם האשה המתקדשת עוברת על איסור סחורה, וכדברי המקנה הנ"ל. ונמצא שהקצוה"ח מסכים לראיית מוהר"י הלוי אך לא מטעמיה, דמוהר"י הלוי ס"ל דהאשה היא שליח לדבר עבירה, כיון שחברתה עוברת באיסור סחורה, והקצוה"ח ס"ל דהוא שלד"ע של האיש המקדש.

ואמנם אפי' בדעת המקנה ומוהר"י הלוי יתכן לומר, דהלוקח פירות לאכילה בלבד אינו עובר באיסור סחורה, ודוקא אשה המתקדשת ע"י פירות אלו ונעשית על ידם אשתו של הנותן, לא חשיבא קבלתה כלוקח לאכילה גרידא, ולפיכך ס"ל להמקנה דגם היא עוברת [וכמו בלוקח ע"מ למכור להרויח, דודאי עובר לכנ"ע], וכ"כ בס' שלחן שלמה שביעית עמ' קנ"ח בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל [ועי' גם במנחת שלמה סי' מ"ד שהביא רק את דעת הנוב"י והכפ"ת הנ"ל. אמנם בס' קובץ תשובות להגר"ש אלישיב זצ"ל ח"א סי' רל"ב אות ג' כתב בפשיטות, דבנידון אם יש איסור סחורה על הלוקח פליגי בזה הנוב"י עם המקנה ומוהר"י הלוי ז"ל, עכ"ד].²

2 בשו"ת המב"ט סי' כ"א הנ"ל, דן לענין הנוהרים לשמור קדושת שביעית בפירות נכרי, אי שרי להו למכור מעט פירות [שלא במדה] למי שאינו נזהר ולא ינהג בפירות בקדושה, וכן אי שרי להו לקנות פירות נכרי מהמקילים ולמסור להם דמי שביעית. וכתב המב"ט שאין בזה לפני עור כיון שהם סומכים על המורים להם היתר ולא נדון אותם כעורים, עכ"ד. והנה מה שלא דן המב"ט אי שרי למכור להם מטעם איסור סחורה [אלא רק מטעם שמכשיל אותם בפירות שביעית שלא ינהגו בהם בקדושה], "ל דמיירי במוכר להם מעט באופן המותר [כן דייק בס' מבוא לשביעית (פ"ה) מל' המב"ט. ועי' רמב"ם פ"ו ה"א וה"ב], אך בקונה פירות מהמקילים, היה נראה לכאו' דלא מיירי כשהם מוכרים דוקא באופן המותר, וא"כ אמאי לא חשב זאת המב"ט לאיסור סחורה על הלוקח המחמיר, אלא ע"כ לכאו' דס"ל למב"ט דאין איסור סחורה אלא על המוכר וכנ"ל.

ואמנם בסו"ס של"ו ובח"ג סי' מ"ה כתב המב"ט, דלענין סחורה בפירות נכרי יש להקל עפי' דעת הר"ש הזקן המיקל בפירות נכרי שפטורים מן הביעור [וכנ"ל], אך מכל דבריו בתשובה זאת (סי' כ"א הנ"ל) נראה דסבר דפירות נכרי חייבים בביעור [וכמש"כ גם בח"ב סו"ס ס"ד. ורק בסוף סי' כ"א הנ"ל זכר את דעת הר"ש הזקן הנ"ל], ואם חייבים הפירות בביעור, הרי הם אסורים בסחורה, ומוכח לכאו' כנ"ל דהלוקח אינו עובר באיסור סחורה.

איברא דהמדקדק בדברי המב"ט יראה, דאף כשדן לענין הלוקח פירות מהמקילים, כתב דהוא מכשילם

והנה יעוין בראב"ד פ"ה מהל' שמו"י ה"כ שכתב בביאור מתני' סופ"ח דשביעית, דמרחץ שהוסק בקש ותבן של שביעית אסור לרחוץ בו בשכר, דהוי כסחורה, עכ"ד. ולכאו' משמע מדברי הראב"ד דיש איסור סחורה גם על הלוקח, דומיא דרוחץ במרחץ בתשלום דהוי כלוקח [ובערוה"ש סי' כ"ד סקל"א הקשה אמאי לא חשיב כמוכר מעט מעט דשרי, עיי"ש]. ושמא יש לדחוק דהתם נמי מיירי מטעם איסור סחורה שעל בעל המרחץ, וכן משמע לכאו' בחזו"א סו"ס י"ג, עיי"ש.

ועי' בס' דרך אמונה פ"ו מהל' שמו"י בציון ההלכה סק"ב שכתב שהעידו בשם החזו"א, שהקונה עובר בזה שמשותף באיסור סחורה או משום לפני עור, עכ"ד. אמנם בס' חוט שני [שביעית] למור"ר הגר"נ קרליץ שליט"א בפ"ו סק"א כתב, דמה שי"א שדעת החזו"א שיש איסור סחורה גם על הקונה, זה אינו, דהנדון היה רק משום לפני עור, ומטעם זה בלבד החמיר החזו"א, עיי"ש.

[ד] אם יש איסור לפני עור בלוקח פירות נכרי ממוכר הנוהג שאין בהם קדושה

אף אי נימא שאין איסור סחורה על הלוקח כלל [וכנ"ל], מ"מ כשהמוכר עובר באיסור סחורה אזי הלוקח עובר באיסור לפני"ע [אא"כ המוכר יכול למכור את הפירות לגוי שאז הלוקח אינו אלא מסייע לדבר עבירה, שאיסורו מדרבנן, עי' משנ"ב סי' שמ"ז סק"ז, ועי' בש"ך יו"ד סי' קנ"א סק"ו ובדגמ"ר שם. ואם יכול המוכר למכור את הפירות לישראל אחר, עי' משל"מ פ"ד מהל' מלוה ולוה ה"ב דאין הלוקח ניצל עי"ז מאיסור לפני"ע, וכ"כ החור"ד בי"ד סי' ק"ס סק"א והחכמ"א כלל ק"ל ס"ב, ודלא כהכת"ס יו"ד סי' פ"ג שמיקל בזה, ועי' קובץ תשובות להגר"ש אלישיב זצ"ל ח"א סי' כ' וסי' מ'], וא"כ סו"ס אסור לקנות פירות שביעית מהמוכרם באיסור, יהיה מאיזה טעם שיהיה³, ועי' חזו"א סי' כ"ו בסדר השביעית אות ה' סד"ה מן.

כשמוסר להם דמי שביעית, ולא דן כלל מצד איסור לפני"ע שמכשילם באיסור סחורה (ועי' מנח"ש סי' מ"ד). ולכאו' ע"כ נראה מזה דמיירי בענין שאין במכירה זו איסור סחורה כלל [ודוחק לומר דמיירי שיש אחרים שיקנו מהם, ולפיכך ליכא בכה"ג איסור לפני"ע (אלא איסור מסייע דרבנן) ואילו איסור מסירת דמי שביעית לע"ה, שהוא איסור עצמי, שייך שפיר גם בכה"ג], וא"כ אין להביא ראיה מוכחת דסובר המב"ט דאין איסור סחורה על הלוקח, דיתכן שהוא מיירי בגוונא שאין במכירה זו איסור סחורה כלל אף על המוכר, וא"כ כ"ש שאין בה איסור על הלוקח.

3 ויתכן דאיסור לפני עור חמור אפי' טפי מאיסור סחורה, כיון שי"א שהמכשיל את חברו באיסור דרבנן עובר בלפנ"ע דאורייתא, יעוין תוס' ע"ז כ"ב ע"א ד"ה תיפוק ומנחת חינוך מ' רל"ב בקומץ מנחה, ואכמ"ל.

אמנם בשו"ת המבי"ט סי' כ"א הנ"ל כתב, דאין איסור לפנ"ע כשנותן פירות נכרי או דמי שביעית של פירות נכרי, לאותם שלא נוהגים בהם בקדושה, כיון דהם סומכים על המתירים ולא חשיבי כעורים, עכ"ד. ועי' בס' מנחת שלמה סי' מ"ד שהאריך להחזיק בהיתרו של המבי"ט להלכה, והביא שכן ס"ל להכת"ס בחי"ד סי' ע"ז. ולפיכך אף אם לדעת הלוקח, המוכר עובר באיסור סחורה, מ"מ אם למוכר יש על מי לסמוך, אין הלוקח עובר בלפנ"ע, ומותר לו לקנות את הפירות כרגיל [אע"פ שהמוכר מוכרם במשקל וכדו'], ובלבד שישמור את הפירות בקדושה, עכ"ד הגרשז"א במנח"ש שם, וכע"ז כתב בקיצור באג"מ אר"ח ח"א סי' קפ"ו, עיי"ש.

אולם יעוין במנח"ש שם בהמשך דבריו שכתב, דמיירי בכה"ג שרוב המחמירים אינם מחזיקים את הדבר לאיסור ודאי, שהרי אינם נמנעים מלהשתמש בכלים של הנוהגים כהמתירים [מש"כ כן לענין "היתר המכירה" צ"ע בזמנינו, עי' דרך אמונה פ"ח מהשמ"י בציון ההלכה סק"ז, ואכ"מ], וכע"ז הוסיף וכתב הגרשז"א במכתב [עי' מנח"ש ח"ב סי' ל"ה אות י"ז, וס' שלחן שלמה שבת סי' שי"ח אות נ"ז], שמי שסובר להחמיר מעיקה"ד, אכן אסור לו להכשיל את המתיר [וכן משמע בדבריו המובאים בס' שש"כ פמ"ז הע' פ"ח. וכל זה דלא כמשמעות המבי"ט והכת"ס שהביא המנח"ש שם בסי' מ"ד הנ"ל]. וכל"כ להחמיר הגר"ש אלישיב זצ"ל בספרו קובץ תשובות ח"ג סי' ל"א (וע"ע בס' ישא יוסף ח"ד סי' ק"ל, קל"א), וכן הביא בדרכ"ת יו"ד סו"ס קט"ז (וע"ע שם סי' קי"ט סקמ"ח), שאם סובר להחמיר באיזה דבר מעיקרא דדינא, אסור להכשיל את הנוהג בזה לקולא, עיי"ש (ועי' יד אפרים בגליון השו"ע יו"ד סי' קי"ט ס"ד, ובתוספת בכורים שבסו"ס בכורי יעקב סי' תרנ"ד).

ועי' חזו"א אר"ח סי' מ"ט סקט"ז, דאם המחמיר מחזיק את הדבר לאיסור מן הדין, צריך הוא להתנהג כאילו אסור לכל [ועי' שע"ת סי' תקי"א סד"ה מוגמר]. אמנם היה מקום לדון דשאני התם דמיירי דוקא לענין הנהגת המחמיר לעצמו, כגון באיסור מוקצה, ודו"ק [אולם בתוספת בכורים שבסו"ס בכורי יעקב הנ"ל משמע, דאין איסור מוקצה אלא א"כ אסור גם ליתנו לאחרים משום לפנ"ע, עיי"ש (וע"ע קהלות יעקב שבת סו"ס כ"ג). וכדברי החזו"א משמע נמי במשנ"ב סי' שפ"ו סקמ"ז ובביאה"ל סי' רצ"ו ס"ב, עיי"ש. וע"ע בדרך אמונה פ"ה מהל' תרומות בציון ההלכה סוס"ק י"ט].

ועי' בדרך אמונה בבאור ההלכה פ"ד מהשמ"י הכ"ט, שהביא בשם החזו"א, שאסור לקנות פירות נכרי בשביעית מהמיקל לסחור בהם, כי אין לו ע"מ לסמוך [אמנם עי' חזו"א שביעית סי' י' סק"ו ד"ה ואתרוגין, דמשמע דיש להם על מי שיסמכו]. אולם בס' חוט שני על שביעית פ"ו סק"א חידוש, דאף אי נימא דאין איסור לפנ"ע כשיש למיקל ע"מ לסמוך, היינו דוקא בכה"ג שמושיט לו דבר איסור והלה יעשה בו בעצמו

את העבירה, אך לענין סחורה בפירות שביעית, שהלוקח המכשיל הוא שותף ממש במעשה העבירה יחד עם המוכר, בזה אין להתיר אף אם יש למוכר ע"מ לסמוך, עכ"ד הגר"נ קרליץ שליט"א בחוט שני שם, עיי"ש⁴.

ועפ"י דברי הגר"ק שליט"א הנ"ל עולה לכאן, דאם נותן פירות שביעית של נכרי למיקל, והלה מוכרם לאחרים ועובר בהם על איסור סחורה [וכגון ועד כשרות שאחד מהמוכרים מינה אותו לשליח לקנות מהנכרי פירות שביעית, וכשהפירות מגיעים לרשותו של מוכר זה, הוא מוכר אותם ללקוחות כרגיל], אינו עובר בלפנ"ע, שהרי"ז כמושיט חפץ של איסור לחברו ואינו שותף ממש במעשה העבירה, דשרי, אם יש לחברו ע"מ לסמוך להקל [אמנם לפי מה שהביא בדרך אמונה הנ"ל, פשיטא דאסור גם בכה"ג משום לפנ"ע, כיון דאין לו ע"מ לסמוך וכנ"ל].

[ה] מינוי שליחות לקניית פירות שביעית מהנכרי

והרוצים להחמיר ולא לקנות פירות נכרי מישראל המיקל למוכרם [איבעית אימא משום סחורה ואיבעית אימא משום לפנ"ע וכנ"ל], נהגו למנות את המוכר לשליח והוא ממנה את הסוחר [הסיטונאי] לשליח כדי שיקנו עבורו את הפירות מהנכרי ויקבלו ע"ז שכר טירחא [כשאר פועלים], ובכה"ג אין סחורה בפירות כלל, אלא קניית פירות ע"י הלקוחות מיד הנכרי עצמו. סדר כזה תיקן החזו"א בבני ברק, והובאו דבריו בדרך אמונה פ"ו מהל' שמו"י סק"ח, עיי"ש [ויש להדגיש דלא סגי למנות רק את המוכר לשליח, אלא בעינן שימנה גם את הסיטונאי לשליח וכו', עד הנכרי עצמו,

4 עי' לעיל בביאור דברי המבי"ט, דדן להקל לענין מסירת פירות שביעית ודמי שביעית למי שלא נוהג בהם בקדושה, אך לא מיירי כלל מענין איסור סחורה. וזה מתאים לכאן עם דברי החוט שני הנ"ל, שלענין לפנ"ע באיסור סחורה, אין להקל כשיש לחברו ע"מ לסמוך, אך לענין מסירת פירות ודמי שביעית, יש להקל, שהרי"ז כמושיט דבר איסור למיקל שיש לו ע"מ לסמוך, ודו"ק.

ומש"כ עוד שם בחוט שני לדון, שמא אף בחד עברא דנהרא הוי איסור דאין אם הוא שותף ממש בעצם מעשה העבירה (ולא רק מושיט), לא זכיתי להבין. דלכאן מפורש בתוס' שבת ג' ע"א ד"ה בבא, שאם העני מניח או עוקר חפץ מידו של בעה"ב, בעה"ב אינו עובר בלפנ"ע כיון שיכול היה העני ליטול את החפץ אפי' אם לא היה בידו של בעה"ב. הרי שבעה"ב שותף בעצם מעשה העבירה, ואפי"ה אינו עובר באיסור דאין, וכ"ה במשנ"ב סי' שמ"ז סק"ז, עיי"ש. ובדוחק יש לדחות, דשאני התם דבעה"ב אינו עושה כלום, אלא מעשה קוף של אחיזת חפץ בעלמא. אמנם מדברי האחרונים שדנו לענין לוח בריבית, כשהמלוה יכול להלוות לישראל אחר (עי' פ"ת יר"ד סי' ק"ס סק"א, ברכ"י ח"מ סי' ט' סק"ג, ועוד) נראה לכאן, דמפשט פשיטא להו שגם בכה"ג שהמכשיל משתתף בעצם מעשה העבירה [כגון הלוה הנ"ל], מ"מ אין בזה משום לפנ"ע, אם אפשר היה לשני לעשות איסור זה ע"י אחר. וכן משמע להדיא בדברי הריטב"א ב"מ י' ע"ב [ובשו"ת רע"א סי' קצ"ד ד"ה ולזה], לענין שליח המכשיל כהן בקידושי גרושה, שאם יכול הכהן לקדשה בעצמו [שלא ע"י שליח], אין השליח עובר בלפנ"ע, עיי"ש.

דאל"ה הרי ממנים שליח לעבור על איסור סחורה או לפנ"ע, כיון שהמוכר עצמו קונה מהישראל הסוחר שלא מינוהו לשליח].

והנה בזמננו שליחות זו אית בה כמה וכמה עקולי ופשוטי [אף דפשיטא שאין לערער על סדר השליחות שתיקן החזו"א, היכא שנעשית השליחות כראוי]. דבעיקר השליחות יש לדון מצד מילי לא ממסרן לשליח [כשממנה המוכר את הסוחר לשליח כנ"ל], וכן מדין שליחות על דבר שלא בא לעולם [שהרי ממנה שליח פעם אחת בתחילת השנה לכל שנת השמיטה הבאה]. וכן יש לדון היאך מועלת השליחות למי שלא כתב שטר שליחות [כן תיקן החזו"א שמועיל אף בכה"ג, עי' דרך אמונה שם בציון ההלכה סק"מ] ובפרט אם הלוקח עומד וצווח שאין לו שום ענין להחמיר בזה והמוכר הוא הרוצה להחמיר [ועי' רמ"א י"ד סי' קי"ט ס"ז ובש"ך שם סק"כ, ובשו"ת בנין ציון ח"א סי' ס"ב. וע"ל בדברי שו"ת המבי"ט (וס' חוט שני), לענין חשש לפנ"ע במסירת פירות שביעית ללוקח כזה].

ואף אחר שניישב את הנידונים הנ"ל [ואכמ"ל בישובם], אכתי יש לדון היאך מהני השליחות כשלא ידוע אלו פירות וירקות רוצה כאו"א מהלקוחות לקנות באותה קניה. ואף דשביעית בזה"ז דרבנן ובדרבנן יש ברירה, ומשמע לכא' בדעת השו"ע יו"ד סי' של"א סוס"א [וכ"כ עוד אחרונים] שגם בדבר שעיקרו דאורייתא, אמרינן די ש ברירה⁵, מ"מ החזו"א בכמה מקומות מחמיר בזה (עי' חזו"א דמאי סי' ט' סקכ"א וסי' ט"ז סק"י, סק"ב וסק"ז), ולפי דבריו בשביעית דעיקרה דאו', לא אמרינן ברירה אפי' בזה"ז.

וע"כ צ"ל ששליחות זו שתיקן החזו"א אין בה משום ברירה, אלא הרי"ז כשותפות של כל הלקוחות, שהמוכר קונה את הפירות עבור כל השותפין והם מחלקים אותם ביניהם. ואם אחד מהלקוחות אינו לוקח מפרי או מירק מסוים שקנו בשליחותו, הרי הוא מותר לחברו השותף עמו, על מנת שבפעם אחרת יוותר לו חברו, ונמצא שכאו"א לוקח את הפירות והירקות שרוצה בהם מחלוקת השותפות [ובימים שרוצה בהם], וזה ניחא לכל השותפין [עי' בס' באר חיים על שביעית סי' ח', שהאריך בכ"ז בטוטו"ד].

5 ועי' דעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל [להלכה] לענין אי אמרינן ברירה בדבר שעיקרו דאו', בסוף קונ' לאפרושי מאיסורא [שערך הגרש"ז] א בסוף ספרו מעדני ארץ על שביעית. וע"ע בס' מעדני ארץ תרומות פ"א ה"כ] ובס' מנח"ש תנינא סי' קי"ד אות י', ובס' שש"כ פ"א הע' צ"ג. וראה גם דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל בזה, בס' ארחות שבת פכ"ב הע' ק"ב.

אמנם לפי תקנה זו, שהלקוחות ממנים את המוכר לשליח שיקנה עבורם פירות מהנכרי, והם משלמים לו שכ"ט על פעולתו, פשיטא שהמוכר לא יכול להעלות את מחיר הפירות [שהרי שכר הטירחא על פעולתו קבוע מראש]. וגם לכאן אין לו שום צורך להוריד את המחיר [כגון אחר כמה ימים שעמדו בחנותו], שהרי הוא קנה את הפירות עבור הלקוחות, והם אינם יכולים להשתמט מלקנותם אפי' במחיר הגבוה [שהרי קנה עבורם והתחייבו כבר לשלם לו שכ"ט כנ"ל], וא"כ למה לו להוריד את המחיר⁶. ואף המוכר עצמו כשבא לכמה סוחרים [שמינה את כולם לשלוחים] ואומר להם שמי שיתן את הפירות בזול יקח ממנו, הרי יכול הסוחר לומר לו אתה מינית אותי שליח לקנות את הפירות עבורך, והפירות הרי הם שלך, שלם לי שכ"ט ואיני רוצה להוריד מחירם כלל. אולם למעשה אין הדבר מתנהל כן ברוב המקומות כיום, ואף אם אין הסוחרים והמוכרים מעלים את המחיר, מ"מ לפעמים הם מורידים את המחיר כשאינן די דורשים ומבקשים לפירות. וזה צ"ב כנ"ל, וכי אפשר למנות פועל עבור שליחות מסוימת ולקבוע לו שכ"ט, ואחר שעשה שליחותו לסרב לשלם לו שכרו או להתמקח עמו על התשלום, וכ"ש להשתמט משלם לו על החפץ שקנה עבור המשלח.

ויש ליישב שהמוכר עצמו ניחא ליה טפי להוריד את המחיר ולקבל את הדמים לאלתר, מאשר לפנות לכל הלקוחות שמינוהו שליח ולדרוש מהם שיקחו את הפירות שקנה עבורם [או לגבות את דמי הפירות שיופסדו, ע"י הוספה על המחיר של פירות אחרים שיהיו לאחר זמן]. ואפי' היכא שמתמקחים עם המוכר על המחיר, יתכן אולי לומר שהרי"ז כאומר למוכר אני אשלם לך מה שהתחייבתי, אך אם לא תתן לי בהנחה, תו לא אקנה ממך דברים אחרים שאין בהם קדושה שלא מיניתך שליח לקנייתם, או שלשנה אחרת לא אקנה אצלך יותר, והשליח מתרצה לוותר על המגיע לו כדי לא להפסיד את הלקוח הזה בעתיד, וצ"ב.

ויתכן לפעמים שהמוכר עצמו [שאינו מקפיד על קדושת שביעית בפירות נכרי], הוא סוחר ממולח, ומצליח לקנות את הפירות במחיר נמוך מאד מהנכרי. ואם ועד הכשרות שמפקח עליו יקבע את המחיר עפ"י הערכה של מחיר גבוה יותר, נמצא שהמוכר ישתכר טפי ממה שקבעו לו לשכ"ט, וזה ודאי לאו שפיר דמי, שהרי בכה"ג הוא סוחר ממש בפירות, והלוקח מכשילו בזה.

6 ועי' בנוסח ההסכם שסידר החזו"א [המובא בדרך אמונה שם בפ"ו סקי"ח], שאם יופסדו פירות ברשות החנוני, אז ההפסד על הלקוחות. ויכול החנוני להוסיף על מחיר פירות אחרים את חשבון ההפסד מהפירות שנפסדו.

[ויש ועדי כשרות (שנוהגים כהמקילים ואינם מקפידים על קדו"ש בפירות נכרי), שנותנים רק למי שרוצה בכך לערוך כתב שליחות עם המוכר. והמוכר סוחר בפירות כבכל שנה, ואין אצלו שום חילוק בין המיעוט שערך כתב שליחות לרוב הלוקחים שקונים כרגיל (ופעמים שהוא אף מעלה את המחיר לכולם), וצ"ב אי שליחות כה"ג מהני. וכבר כתב החזו"א (ראה מכתבו הנדפס בס' קובץ אגרות ח"ב סי' ע"ג, ובסו"ס דרך אמונה מכתב ט"ז) וז"ל, חובתנו שיהיו מעשינו מכריזים על קיום התורה ולפרסם קיומנו מצותיה, וכאשר חושב את המחיר כבכל שנה, משכח את ענין מצות שביעית. אחת היא לי אם הטורח מרובה או פחות ובלבד שיהא ניכר, עכ"ל, עיי"ש. ועוד שבחלק מועדי כשרות אלו יתכן לפעמים שהמוכר אינו ממנה כלל את הסוחרים שקונים מהנכרי לשלוחים, וכן כשמוכר מוצרים סגורים שיש בהם פירות נכרי כגון סלטים או קופסאות שימורים וכדו', אינו ממנה את בעלי המפעל לשלוחים. וא"כ אף אם הלקוחות מינו את המוכר לשליח כראוי⁷, מ"מ כיון שאת כל הסוחרים ובעלי המפעל שקנו מהנכרי, לא הקפידו למנות לשליח, נמצא שהלוקח הכשילם באיסור סחורה וכנ"ל].

ובמקומות שהלקוחות ממנים בכל שבוע את המתעסקים בזה לשלוחיהם, וכותבים אלו ירקות הם רוצים שיקנו עבורם בשבוע זה מהנכרי ובאיזו כמות, וכשמגיעים הירקות הם לוקחים את כל מה שהזמינו במחיר שהנכרי מכר בתוספת שכ"ט למתעסקים, הרי זו שליחות מהודרת ביותר ובודאי תבוא עליהם ברכה [וע"ע כע"ז בסוף קונ' אוצר ב"ד שבס' חוט שני סופ"ז מהל' שמיטה].

[1] הנהג קדושת שביעית בפירות נכרי ואינו ממנה את המוכר שליח

והנה לפי מה שנתבאר לעיל, יש מקום לדון באדם הנוהג קדושת שביעית בפירות נכרי ואינו יכול לערוך כתב שליחות [וכגון שבמקומו מוכרים פירות נכרי כרגיל], שיוכל לקנותם כרגיל, שהרי על איסור סחורה עובר המוכר, ויש מקילים גם לענין איסור לפני עור כשיש לשני על מי לסמוך [כשסומך על דעת הב"י (והפאה"ש) או על דעת הר"ש הזקן הנ"ל] ואפי' בכה"ג שהלוקח שותף במעשה העבירה ממש [עי' מנח"ש סי' מ"ד הנ"ל].

7 ואם מינו את המוכר לשליח אחר שכבר נקנו הפירות מהנכרי, לכאו' פשיטא שאין בזה ממש. ומ"מ לא גרע זה מאורח שלא מינה שליח כלל, שיכול לקנות בחנות שמיטה, עי' ציון ההלכה הנ"ל (פ"ו סק"מ). והיכא שמינו את המוכר אחר שהוא מינה כבר את הסוחר [אך קודם שנקנו הפירות מהנכרי], יש לדון אי בעינן בכה"ג לדין ברירה, ואכמ"ל.

אמנם לכאור' אכתי יש עצה, במקום שאפשר לקנות בהבלעה [כגון שקונה גם דברים אחרים ולא מחשיבים מחירו של כל דבר בנפרד, או כשקונה מאכל אחד שיש בו תערובת של פירות שביעית, וכן כשמזמין ארוחה במסעדה או בקייטרינג או באולם שמחות וכדו'], ואומר שאינו משלם על הפירות שיש בהם קדושת שביעית, אלא על שאר הדברים שקנה. ובהבלעה לכאור' יש מקום להקל שאין איסור סחורה, כדמשמע בתוספתא [שביעית פ"ו הט"ו] שהובאה בירו' [פ"ז ה"א], חנוני שהיה מבשל ירקות בשביעית, לא יהא מחשב שכרו על דמי שביעית [על הירק], אבל מחשב הוא על היין ועל השמן ועל האבטלה. ועוד שם בירו' רבי מפקד לאילין חלטריא, לא תהוון מחשבין אגרינון על משחא [שמן של שביעית] אלא על חיטיא. ובפשטות משמע לכאור' מדברי הירו' דבהבלעה ליכא איסור סחורה כלל, וכמו שהביא כן הרידב"ז בהערותיו למשמרת להבית [שבסו"ס פאת השלחן עם בית רידב"ז. ועי' גם אג"מ אר"ח ח"א סי' קפ"ו הנ"ל]. ואמנם בשפת אמת סוכה ל"ט ע"א כתב דלא מהני הבלעה לאיסור סחורה [ועי' בס' שלחן שלמה שביעית עמ' קס"א], וכ"כ בדרך אמונה פ"ח בציון ההלכה ס"ק קכ"ב בשם החזו"א⁸, אך בס' חוט שני פ"ו סק"ב כתב, שאם אומר בפירוש שהתשלום אינו על פירות השביעית אלא הם במתנה, כה"ג לא שמענו שאסר החזו"א, עיי"ש.

ואף אם מבליע פירות שביעית מרובים בדבר אחר שאינו שווה הרבה, וההבלעה ניכרת, יש מקום לדון דילמא מהני. דהן אמנם שאתרוג שמבליעים בלולב [כדאיתא במתני' סוכה ל"ט ע"א], דמיו קלים, כמש"כ רש"י בבכורות ל"א ע"ב ד"ה התם, מ"מ מבואר בגמ' שם ובדף ל"ב ע"א שם דשרי להבליע בשר [של מעשר בהמה] בעור הבהמה או בעצמות וגידין, אע"פ דמסתמא ההבלעה ניכרת, עיי"ש⁹ [ועי' ציץ הקודש סי' ט"ו וס' שלחן שלמה שביעית עמ' קס"ג].

[ז] כשמוכר שלא על מנת להרויח אם עובר באיסור סחורה

ולענין המכירות השכונתיות הנ"ל, שהמוכרים דואגים לטובת הציבור ואינם מרויחים כלל ממכירת הפירות, אלא מוכרים אותם במחיר הקרן. הרי כשהמוכרים הנ"ל מוכרים את הפירות לציבור, מסתבר שאין בזה איסור סחורה כלל, יעוין תוס' ר"ה כ"ב ע"א הנ"ל, שכתבו דלא חשיב סחורה אא"כ לוקח בזול ע"מ למכור ביוקר, שקונה להרויח.

8 ואת דברי הירו' הנ"ל (שהביא בדרך אמונה שם פ"ו סק"ג) יתכן שפיר לפרש, דלאו מדין הבלעה קאתינן עלה כלל, אלא כוונת הירו' כפשוטו דאין לחשב את דמי הירקות של שביעית כלל [משום איסור סחורה] אלא אך ורק את דמי היין [של שישית] וכדו'. ועוד יש להדגיש דבירו' מיירי שבאותו תבשיל עצמו יש גם ירק של שביעית וגם דברים אחרים, אך לכאור' לא מיירי כלל במבליע ירק של שביעית בדמי דבר אחר הנפרד ממנו לגמרי.

וכ"כ התוס' בסוכה ל"ט ע"א ד"ה וליתבי, שכשקונה מחברו כדי להרויח ולמכור ביוקר היינו סחורה [וע"ע תוס' ע"ז ס"ב ע"א ד"ה נמצא]. ועי' תוספתא שביעית פ"ה דתניא לקח בכור למשתה בנו ולא צריך לו, מותר למכרו, רבי אומר, אומר אני שלא ימכור אלא בדמיו [עי' ר"ש שביעית פ"ז משנה ד', שפירש דהיינו שימכור בדמים שקנאו ולא ירויח בהן כלום. ועי' רש"ס במשנה ג' שם, שה"ה דפליגי נמי לענין פירות שביעית], וביאר בשו"ת הרשב"א סו"ס ש"א שלא ימכור אלא בדמיו, כדי שלא יראה כעושה בו סחורה, עכ"ד, ומשמע מזה דמכירה בדמים שקנה, אינה סחורה כלל. וכן משמע בחזו"א שביעית סו"ס י"ד, דאין איסור סחורה כשמוכר פירות שביעית [בהיתר] ומקבל מעות, אע"פ שדעתו להשתמש ולהוציא מעות אלו שנתפסו בקדושת שביעית, כיון דאין כוונתו להרויח, עיי"ש.

אמנם כשהמוכרים [אפי' במחיר הקרן, כנ"ל] קונים את הפירות מסוחרים אחרים [שאינם מוכרים במחיר הקרן] ולא מהנכרי עצמו, הרי הסוחרים עוברים באיסור סחורה, וא"כ המוכרים מכשילים את הסוחרים, והלקוחות שלוקחים מהמוכרים הרי הם מכשילים את המוכרים באיסור לפנ"ע שהמוכרים מכשילים את הסוחרים. ומ"מ באיסור לפנ"ע זה, אין הלקוחות שותפים ממש במעשה העבירה עצמה [שנעשית לפני שקנו הלקוחות, או בקניה הבאה⁹], ולפיכך אם המוכרים והסוחרים נוהגים כהמקילים, א"כ יש להקל בלפנ"ע זה עפ"י דברי הגר"נ קרליץ שליט"א בס' חוט שני הנ"ל, שאם אינו שותף במעשה העבירה עצמה, אין הוא עובר בלפנ"ע, כשיש לחברו על מי לסמוך [ואדרבה אם הלקוחות ימנו את המוכרים לשלוחים, והמוכרים לא ימנו את הסוחרים לשלוחים, אלא יקנו באיסור מהסוחרים, אזי לכאור' הלקוחות עצמם נעשים שותפים ממש בעצם מעשה העבירה, ע"י המוכרים הקונים בשליחותם¹⁰].

9 עי' בשו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' ע"ט, שהביא את דברי הקהלות יעקב שהוכיח ממכה לבנו גדול (בגמ' מו"ק י"ז ע"א), שעובר על לפנ"ע גם בכה"ג שגורם לחברו לעבור עבירה לאחר זמן. ואם שייך איסור מסייע שלא בשעת העבירה עצמה, עי' שו"ת בנין ציון ח"א סי' ט"ו ושו"ת כת"ס יו"ד סי' פ"ג ובקובץ תשובות להגריש"א ח"א ס"מ סוף אות א', ואכמ"ל.

10 ואמנם באופן זה יש מקום לדון מטעם דאין שליח לדבר עבירה וכן"ל בדברי הנוב"ל. אלא דאם המוכר נוהג כהמקילים, הרי דינו [לדעת המחמירים] כאומר מותר דנקטינן דחשיב שוגג [עי' משנ"ב סי' רנ"ז סק"ט ושעה"צ סי' רנ"ט סוס"ק כ"ד ועוד] וי"א דיש שליח לדבר עבירה היכא שהשליח שוגג [עי' תוס' קידושין מ"ב ע"ב ד"ה אמאי, ב"ק ע"ט ע"א ד"ה נתנו וב"מ י' ע"ב ד"ה אי, ועי' שו"ת חו"מ סי' שמ"ח סק"ו וקצוה"ח שם סק"ד, ושו"ת נוב"י מהדר"ק אה"ע סי' ע"ח אות י"ב, סי' פ' אות י"ח ואות כ', סי' פ"א אות י"א וסי' פ"ב אותיות י"ג, י"ד, ט"ו ועוד], ואכמ"ל. ויש להעיר עוד, דנהי דנקטינן להלכה דשביעית בזה"ז דרבנן [עי' חזו"א שביעית סי' ג' סק"ח], מ"מ י"א דאין שלד"ע אפי' באיסור דרבנן [עי' משל"מ הל' רוצח פ"ב ה"ב ושו"ת נוב"י מהדר"ק אה"ע סי' ע"ה ד"ה ואם, סי' ע"ח אות ט"ז, סי' פ' אות כ"ב, וסי' פ"ב אות א']. וכן י"א שאף המכשיל את חברו באיסור דרבנן, עובר בלפנ"ע דאו', יעוין תוס' ע"ז כ"ב ע"א ד"ה תיפוק ומנחת חינוך מ' רל"ב בקומץ מנחה וכן"ל [אמנם עי' מנח"ש סי' מ"ד הנ"ל ד"ה ומבואר].

אמנם בכה"ג שכותבים בשטר השליחות שממנים את המוכר לשליח לקנות פירות נכרי באופן המותר, מסתבר שאין המוכר נעשה שליח כלל לקניה באיסור].

והעולה מהדברים, שהחושש לאיסור סחורה בפירות נכרי, עליו למנותה את המוכרים והן את הסוחרים [הסיטונאים] לשלוחיו כדי שיקנו עבורו מהנכרי. והמיקל בשעת הצורך לסמוך ע"כ שרק המוכר עובר באיסור סחורה ולא הלוקח, וכן שהלוקח אינו עובר בלפני עור כשיש למוכר ע"מ לסמוך, י"א שיכול לקנות את הפירות אף אם לא מינה את המוכר לשליח, ובלבד שינהג בעצמו קדושה בפירות אלו. ואם קונה פירות בהבלעה או שקונה במכירת חסד הנעשית שלא לשם ריוח, הרי זה קילטפיוש מקום לדון דשרי לקנותם בלא שליחות כלל וכפי שנתבאר.

בית המדרש להלכה בהתישבות **כשרות למהדרין**
אמונת אי"ש **חקלאות על פי התורה**

וצוית את ברכתי

הננו בברכה קדם מורינו ורבנו ראש בית המדרש
מקים עולה של תורת ארץ ישראל
ושומר משמרת שבת הארץ

הגאון רבי **יוסף יקותיאל אפרתי** שליט"א
לרגל הוצאת ספרו

ישא יוסף - שביעית

בו דלה והשקה מבאר מים חיים עמוד ההוראה לדורות

מרן רשכנה"ג רבינו יוסף שלו' אלישיב זיע"א
בהיותו מחובר לטהור למעלה מארבעים שנים ובהם חמש שמיטין

גליא לדרעיה ונפל נהורא בבי מדרשא
הוראות הנהגות ופסקי הלכה לרוב
אשר נמסרו לו מרבינו זיע"א

בהנהגה למעשה לגבורי הכח שומרי שבת הארץ
ובהוראות להלכה ליושבי ארץ הקודש מקיימי מצות שביעית
וכן תכסיסי המלחמה על שמירת השמיטה כנגד מפירי קדושת הארץ

כה יתן ד' וכה יוסיף שיזכה מורנו שליט"א
להוסיף במפעליו הגדולים להאדרת תורת ושמירת מצוות התלויות בארץ
בכלל ומצות שביעית בפרט ולהמשיך להשקות הצמאים לדבר ד'
מתורתו הטהורה של מרן רבינו זיע"א עד יעמוד כהן לאורים ותומים בב"א

אלו דברי המסתופפים בצילו
רבני וחברי ביהמ"ד
והעומדים על משמר מצוות הארץ